

**QANUNSUZ HƏBSLƏRLƏ BAĞLI
BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ İŞÇİ QRUPUNA
MÜRACİƏT**

Sədr - Raportör: Cənab José Guevara Bermúdez (Meksika)
Kommunikasiyalar üzrə Sədr -Müavini: Xanım Leigh Toomey (Avstraliya)
Növbəti fəaliyyət üzrə Sədr-Müavini: Xanım Elina Steinerte (Latviya)
Cənab Seong-Phil Hong (Koreya Respublikası)
Cənab Sètonджи Adjovi (Benin)

**İNSAN HAQLARI ŞURASI
BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR BAŞ ASSEMBLEYASI**

Azərbaycan Respublikası vətəndaşı

HÜSEYN ABDULLAYEVİN

Azərbaycan Rspublikası Hökuməti
və
Türkiyə Respublikası Hökumətinə
qarşı işi ilə bağlı

1997/50, 2000/36, 2003/31, 6/4, 15/18, 20/16, 24/7, and 33/30¹ qətnamələrinə əsasında
Həbsdən Azad Etmək üçün Müraciət

Jared Genser, Brian Tronic & Claire Connor
Perseus Strategiyaları, MMC
Vaşinqton 2000
1700 K küçəsi, N.W., otaq 825
+1.202.466.3069
info@perseus-strategies.com

Javid Rzazade Afsar oğlu
Azərbaycan, Bakı ş. Binəqədi r.,
8-ci mikrorayon,
I. Dadaşov küç. 71, mən. 154
+994 12 492 89 35
cavid-rzazade@rambler.ru

tərəfindən

30 avqust 2019-cu il

¹ 1997/50, 2000/36, and 2003/31 Qətnamələri İnsan Haqları üzrə BM Komissiyası tərəfindən qəbul edilərək Qanunsuz Həbslərlə bağlı İşçi Qrupunun mandatını genişləndirmişdi. BM Baş Assambleyasının 60/251, G.A. Qət.60/251, /6 (15 mart, 2006-cı il) qətnamələrinə əsasən, İnsan Haqları Şurası . . . İnsan Haqları üzrə Komissiyanın bütün mandatlarını, mexanizmlərini, funksiyalarını və öhdəliklərini qəbul edərək mandatını 6/4, 15/18, 20/16, 24/7 və 33/30 Qətnamələri ilə genişləndirdi.

Giriş

Aşağıda qeyd olunduğu kimi, Azərbaycan hökuməti Hüseyn Abdullayevi siyasi motivlər əsasında qeyri-qanuni azadlıqdan məhrum edir, Türkiyə hökuməti də Hüseyn Abdullayevin qanunsuz saxlanılmasına görə məsuliyyət daşıyır. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sabiq millət vəkili Hüseyn Abdullayev, Türkiyənin terrorçuluq əleyhinə mübarizə polis alayı tərəfindən həbs üçün keçərli sayılan order olmadan Türkiyənin İstanbul şəhərinin mərkəzində saxlanılmışdır. Almaniyada siyasi mühacir statusuna və Türkiyəyə giriş icazəsinə malik olduğuna baxmayaraq, ilk öncə Hüseyn Abdullayev Türkiyə tərəfindən Azərbaycan rəsmilərinə ötürülmüş və onlar da onu zorla Azərbaycana gətirmişlər. Qeyri-qanuni qayıdışından bər o Bakıda təcridxanada saxlanılır. Abdullayevə qarşı onun heç bir hüquqi bağlantısı olmayan valideynlərinin şirkətinin iddia olunan fəaliyyəti və anasının Gürcüstan sərhəddini qeyri-qanuni şəkildə keçməsi ilə bağlı çoxlu ittihamlar qaldırılıb. Mülki şəxs olmasına baxmayaraq, o Bakı Hərbi Məhkəməsində mühakimə olunur.

Abdullayevin həbsi, zorla Azərbaycana gətirilməsi və təcridxanada uzunmüddətli saxlanılması siyasi motivlərə söykənir və birbaşa Abdullayevin Prezident Əliyev və onun hökumətini tənqid etməsindən qaynaqlanır. Daha əvvəl ata Əliyevin hakimiyyətə gəlişini dəstəkləyən Abdullayevin 2007-ci ildə onun oğlu Əliyevlə arası soyuqlaşdı və o Azərbaycan hökuməti tərəfindən ittihamlara məruz qalmağa başladı. Milli Məclisdəki çıxışında Azərbaycan hökumətini tənqid etmiş Abdullayev digər bir deputatın hücumuna məruz qaldı, 2 ay müddətinə həbsə məhkum edildi və xuliqanlıqda günahkar bilinərək şərti olaraq 2 illiyinə azadlıqdan məhrum olundu. Beynəlxalq müşahidəçilər bu növ tendensiyaların Azərbaycan hökumətinə qarşı çıxan insanlarla mübarizədə artmasını qeyd edirlər. Bundan əlavə, 2019-cu ilin martında Avropa məhkəməsi bildirib ki, 2007-ci ildə Abdullayevin ittiham olunması bir sıra prosesual normativlərin pozulması ilə diqqət cəlb edib. Bu normativlərin pozulması bilavasitə Abdullayevin ədalətli məhkəmə hüququndan məhrum edib. Nəticədə Abdullayev Almaniyaya çıxıb getsə də, siyasi təqiblər hələ də davam edib. Abdullayevin 2013-cü ilin iyununda Youtube sosial şəbəkəsində yerləşdirdiyi klipdən bir gün sonra (Klipdə Azərbaycan hökumətinə qarşı şüarlar səsələndirən və etiraz aksiyası keçirən kütlənin Polis tərəfindən dağıdılması təsvir olunub) Vergilər Nazirliyi Abdullayevin valideynlərinə mənsub olan şirkətlə bağlı istintaqa başladı. Əliyev və onun hökumətinə qarşı müxalif mövqeyinə görə Azərbaycan hökuməti digər elit dairələrinin özbaşınalığına göz yumduğu halda, Abdullayevi hədəfə almaqda davam edib.

Azərbaycanın Abdullayevi həbs etməsi İşçi Qrupunun İş metodlarının beş Kateqoriyasına görə qeyri-qanuni olduğuna görə, əlavə olunmuş müraciətin İnsan Haqları üzrə Kommissiyanın Qətnaməsinə (1997/50) görə, 2000/36 və 2003\ 31 qətnamələri və İnsan Haqları Şurasının Qətnamələrinin 6/4, 15/18, 20/16, 24/ 7 və 33/30 yenidən təsdiq etdiyi kimi, İşçi Qrupunun rəyi üçün rəzmi tələb hesab edilməsi xahiş olunur.

HÜSEYN ABDULLAYEVİN SORĞU VƏRƏQƏSİ²

I. Kimliyi

1. **Soyadı:** Abdullayev

2. **Adı:** Hüseyin

3. **Cinsi:** Kişi

4. **Doğum tarixi və ya yaşı (saxlanıldığı zaman):** 25 may 1967-ci il, 50 yaşında saxlanılmışdır.

5. **Milliyəti:** Azərbaycanlı

6.(a)**Şəxsiyyəti təsdiq edən sənəd(olduğu təqdirdə):** Azərbaycan pasportu

(b)**Verən orqan:** Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi

(c)**Verilmə Tarixi:** 27 aprel 2012-ci il

(d)**Pasportun nömrəsi** P4715743

7.**Peşəsi və/və ya fəaliyyəti** (həbs/saxlanma üçün vacib sayıldığı halda)

Abdullayev həbs olunduğu və ölkəyə qeyri-qanuni gətirildiyi günə qədər Azərbaycan hökumətinin fəal əleyhdarı idi. Abdullayevin deputatlıq mandatı əlindən alınana və azadlıq hüququndan məhrum olduğu dövrə qədər, yəni 2005-ci ilin noyabr ayından 2007-ci ilin martına kimi Milli Məclisin millət vəkili vəzifəsinə seçilmişdi. Təqib olunmasına başlandığı günə qədər Abdullayev uğurlu biznes sahibi idi. O Türkiyədən İrana dəmir idxal/ixracını həyata keçirməklə yanaşı həmçinin Azərbaycanda daşınmaz əmlak sahəsində bir çox səhmlərdə pay sahibi olmuşdur.

8. Yaşadığı ünvan: Zorla gətirildiyə günə qədər Abdullayev Frankfurt şəhərində, Feyerbaxştrasse 42,60325 ünvanında yaşayırdı.

II. Həbsi

1.**Həbs olunma tarixi:** 21 Aprel 2018

2.**Həbs olduğu yer (mümkün qədər təfəsilatlı):** Türkiyə, İstanbul şəhərinin mərkəzi

3.**Həbs prosesinin icrasında iştirak edən güvvələr və ya iştirakı ehtical olunan qüvvələr:**

Türkiyənin anti-terror polis alayının əməkdaşları Hüseyin Abdullayevi İstanbulda həbs etmişdilər. Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin nəzdində fəaliyyət göstərən Mütəşəkkil Cinayətkarlığa qarşı Mübarizə İdarəsi və Azərbaycan məmurları Abdullayevi Bakıya qaytardılar.³

4. **Onlar Abdullayevin həbsi ilə bağlı dövlət orqanları tərəfindən təqdim olunmuş orderi və ya digər bir rəsmi icazə kağızını göstəriblərmə?** Türkiyənin hökumət orqanları Abdullayevə və onun anasına heç bir sənəd göstərmədilər. Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi bu məsələ ilə bağlı ictimai bəyanatla çıxış edərək, bildirib ki, Hüseyin Abdullayev İnterpol vasitəsilə azadlıqdan məhrum olunmuşdur. Bununla belə, Daxili İşlər Nazirliyinin Kütləvi İnformasiya Vasitələrinə göstərdiyi Qırmızı Bildiriş 2014-cü ilin noyabrında ləğv olunmuşdur.

²Qanunsuz həbs olunan və ya saxlanılan şəxslər tərəfindən doldurulmalı olan Sorğu nümunəsinə əsaslanır, Qanunsuz həbslərlə bağlı BM İşçi Qrupu, 14 may 2019-cu ildə əldə olunub, <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/Complaints.aspx> linkində mövcuddur.

³Azerbaijan Trend Videoları, *Hüseyin Abdullayev Türkiyədə tutularaq Bakıya belə gətirildi*, YOUTUBE, 23 aprel, 2018-ci il, <https://www.youtube.com/watch?v=LYd9wtvll1w> linkində mövcuddur.

5.Həbs orderi və ya qərarı verən səlahiyyətli orqan: Bakı şəhər Yasamal Rayon Məhkəməsinin (hakim Səfərov Hüseyn Akif oğlu) Abdullayevin həbsi ilə bağlı 11 oktyabr 2016-cı ildə verdiyi qərara baxmayaraq Türkiyədə saxlanıldığı zaman heç bir keçərli order təqdim olunmayıb. Sözügedən əmr Azərbaycanda keçərli sayılsa da, onun Türkiyədəki həbsi üçün hüquqi əsas kimi götürülə bilməz.

6.Dövlət orqanlarının həbs üçün vacib saydığı əsaslar

Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi iddia edir ki, Abdullayev İnterpolun Qırmızı Bildiriş sənədinə əsasən saxlanılmışdır, lakin həbs olunduğu zaman keçərli bildirişin olmaması qeydə alınmışdır. 7 Noyabr 2014-cü il, yəni Almaniyada siyasi sığınacaq aldıqdan sonra İnterpolun Qırmızı Bildirişi ləğv etməsinə rəğmən, Kütləvi İnformasiya Vasitələrinə Qırmızı Bildiriş göstərilmişdir. O Abdullayevin 2013-cü ilin iyununda vergidənyayınma ilə bağlı azdıqdan məhrum edilməsinə əsaslanan Bildiriş idi. Ərizənin göndərildiyi ərəfədə Abdullayevin öz vəkili ilə müntəzəm təması olmamasından, Türkiyə hökumətinin hansı əsaslarla onu saxladığı məlum deyil.

7.Həbsə dair müvafiq qanunvericiliyin tətbiqi daxil olmaqla hüquqi əsaslar (Mövcud olduğu təqdirdə)

Abdullayevin azadlıqdan məhrum edicifövqələdə təslim və azadlıqdan məhrum edilməsi heç bir hüquqi əsasdan qaynaqlanmır. Onun həbsi və Bakıya təslim edilməsi Türkiyə qanunvericiliyi və beynəlxalq hüquq normalarına zidd olması ilə yanaşı, həmçinin Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının insan hüququ və ekstradisiyası ilə bağlı Türkiyə və Azərbaycan tərəfindən pozulmasına zəmin yaradır.

III.Saxlanması

1.Həbsolunma tarixi:21 Aprel,2018

2.Saxlanma müddəti(Dəqiq tarixin bilinmədiyi təqdirdə,təqribi günün qeyd olunması): 21 Aprel 2018-ci il,və bu ərizənin təqdim olunduğu zaman Abdullayev təxminən 1 il 4 ay ərzində azadlıqdan məhrum olaraq nəzarət altında saxlanılmışdır.

3. Məhbusu nəzarət altında saxlayan güvvələr: Abdullayev İstanbulda Türkiyə polisinin antiterrorist alayı tərəfindən bir günlük həbs olunmuşdur. Qeyri-qanuni şəkildə Azərbaycana təslim olunan Abdullayev Bakıda Penitensiar Xidmət tərəfindən saxlanılmışdır.

4. Saxlanıldığı yer(İstənilən köçürülməni və saxlandığı məkanı göstərmək). Bakıya ekstradisiya edilməzdən öncə Abdullayev bir gecəliyinə İstanbulun naməlum yerində saxlanılmışdır.Hal hazırda o,(Bakı şəhəri,Zabrat Qəsəbəsi AZ-1104) Kürdəxanı İstintaq İdarəsi adlanan İstintaq Təcridxanasında saxlanılır.

5.Həbsə dair göstəriş verən səlahiyyətli orqanlar: Abdullayev Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğunun İstintaq İdarəsinin göstərişi əsasında saxlanılmışdır.Onun məhkəmədən öncə həbsini rəsmiləşdirən qərar 25 Aprel 2018-ci ildə Bakı şəhəri Nəsimi Rayon Məhkəməsi tərəfindən verilib. Onun nəzarət altında saxlanma müddəti 31 May 2018, 9 İyun,2018, 12 sentyabr 2018 və 25 Fevral 2019 tarixlərində uzadılmışdı.

6.Dövlət orqanlarının həbs üçün vacib saydığı əsaslar: 26 İyun 2013-cü ildə Abdullayev ilk dəfə vergidənyayınmada təqsirkar bilinərək Yasamal Məhkəməsinin qərarı ilə azadlıqdan məhrum edilmişdir. Nəsimi Rayon Məhkəməsi Abdullayevin nəzarətdə saxlanılmasına haqq qazandıran heç bir əsaslı dəlil təqdim etməməklə onun prosesdən əvvəl uzunmüddətli həbsini sanksiyalaşdırmışdı.

7 Həbsə dair müvafiq qanunvericiliyin tətbiqi daxil olmaqla hüquqi əsaslar (Mövcud olduğu təqdirdə)

Abdullayev Cinayət Məcəlləsinin 178.2.1,178.2.2,178.2.4 (Dələduzluq), 182.2.1, 182.2.2, 182.2.4 (Mütəşəkkil dəstələrin yardımı ilə əhəmiyyətli dərəcədə mülklərin əldə olunması, təkrar və qəsdən qəsbkarlıq), 192.2.2, 192.2.3 (Mütəşəkkil dəstə tərəfindən həyata keçirilən və yüksək gəlir qazandıran qeyri-qanuni sahibkarlıq fəaliyyəti), 193-1.3.1 və 193-1.3.2 (pulların yuyulması), 213.2.1 və 213.2.2 (vergidən yayınma), 308 (vəzifədən sui-istifadə), 312-1.2 (məmurun qərarına qeyri-qanuni qeyri-qanuni təsir), 313 (xidməti saxtakarlıq) və 318 (sərhədi qeyri-qanuni keçmə) maddələrinə əsasən təqsirkar bilinir. Abdullayevə qarşı qaldırılan ittihamlar Vergilər Nazirliyinin onun valideynlərinin şirkəti olan təkrar-təkrar yoxlamaların (axtırların) nəticəsidir. Baxmayaraq ki, Abdullayevin Araz Inc.-də heç bir rolu yox idi və o 2013-cü ildən Amaniyyada yaşayır. Mahiyyət etibarı ilə, Abdullayev şirkətin əməliyyatları ilə bağlı +qeyri-qanuni sahibkarlıq, vergidən yayınma, tikinti işini hazırlamada icazəsiz tikinti fəaliyyəti iddia olunmasında günahlandırılır. O həm də vəzifədən sui istifadə və qəsbkarlıqda günahlandırılır. Bununla bağlı hadisədə onun anası Balakən yoxlama dairəsində Azərbaycan Gürcüstan sərhədini keçməyə cəhd edərkən saxlanılmışdı. Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsi məhkəmədən qabaq həbsə icazə verir, bu da təqsirləndirilən şəxsin qaçdığını əlavə cinayətlər törədib törətmədiyini müəyyənəşdirmək üçün kifayət qədər əsaslar verir.

IV. HÜSEYN ABDULLAYEVİN HƏBSİNİN VƏ SAXLANMASININ ŞƏRAİTİ

A. Faktların bəyanatı

1. Azərbaycanda siyasi şərait

1991-ci ildə Sovet İttifaqından ayrılandan sonra, Azərbaycan Respublikası gərgin siyasi qarmaqırıqlıq yaşadı, müstəqil Azərbaycanın iki ilk prezidentləri, Ayaz Mütəllibov və Əbülfəz Elçibəy hakimiyyətə gəldikdən bir il sonra devrildilər⁴ Heydər Əliyev – Naxçıvan Muxtar Respublikasının keçmiş Sovet Sədri və Yeni Azərbaycan Partiyasının Lideri (YAP) 1993-cü ildə Elçibəyi devirərək Azərbaycanın üçüncü prezidenti oldu. O 2003-cü ildə ölümündən az öncəyə qədər hakimiyyətdə olub.⁵

2003-cü ilin oktyabr ayında Heydər Əliyev xəstələnir, və bu zaman Baş Nazir İlham Əliyev atasını Prezident kimi əvəz edir və o geniş miqyasda qeyri-demokratik seçki hesab olundu.⁶ Bu Azərbaycanda və hər hansı keçmiş Sovet Respublikasında hakimiyyətin varisə keçirilməsi idi.⁷ Hökumət Əliyevin seçkidə qalib gəlməsini qeyri-hökumət təşkilatlarını seçkilərdə iştirakına qadağa qoymaqla, müxalifət mitinqlərini dağıtmaqla və seçicilərin iştirakını məhdudlaşdırmaqla və s. ilə təmin etdi.⁸ Təxminən 10 illik nisbi siyasi sabitlikdən sonra Azərbaycanda bir çoxları hökumətin artan anti-demokratik metodlarına narazılıqlarını bildirdilər və şəhəri etirazlar bürüdü. Əliyev seçkilərdən sonra öz hakimiyyətini saxlamaq üçün etiraz edənləri darmadağın etdi⁹. Ən azı iki nəfər öldü¹⁰.

⁴ *Azərbaycan Prezidentlərinin siyahısı*, WORLD ATLAS, 29 May 29, 2019-cu ildə baxılıb, <https://www.worldatlas.com/articles/presidents-of-azerbaijan-since-1991.html> linkində mövcuddur.

⁵ *Eyni*.

⁶ *Azərbaycan, Demokratiya və Həmrəylik üzrə Forum*, 29 May, 2019-cu ildə baxılıb, <https://www.europeanforum.net/countries/azerbaijan> linkində mövcuddur.

⁷ Nick Paton Walsh, *Azərbaycanda seçkilərdən sonra zorakılıqda iki nəfər ölüb*, 16 oktyabr 2003-cü il, <https://www.theguardian.com/world/2003/oct/17/nickpatonwalsh> linkində mövcuddur.

⁸ AZƏRBAYCAN: , HUMAN RIGHTS WATCH, 13 OKTYABR 2013-cü il saat 2, <https://www.hrw.org/legacy/backgrounder/eca/azerbaijan/azerbaijan-elections2003.pdf>. Linkində mövcüddür.

⁹ *eyni və Walsh*, yuxarıdakı qeyd **Erreur ! Signet non défini.**

¹⁰ Walsh, *yuxarıdakı qeyd* **Erreur ! Signet non défini.**

Əliyev hakimiyyəti əlində saxlamaq istədiyi üçün onun repressiv kampaniyası bu gün də davam edir¹¹. 2016-cı ildə Əliyev konstitusiyaya dəyişikliklə bağlı mübahisəli bir referendum keçirdi. Referendum nəticəsində prezidentin mandatı beş ildə yeddi ilə qədər artırıldıv Əliyevə həyat yoldaşını Azərbaycan Prezidentinin Birinci Vitse Prezidenti təyin etməklə icraçı Hakimiyyəti

birdirdi¹². Azərbaycan Konstitusiyası danışmaq azadlığı vəd etsə də, bu bir qayda olaraq təcrübədə inkar olunur. Son illər xarici yayımların milli yezliklərə qoşulmasına qadağa qoyulub.¹³ Bütün xarici televiziya stansiyaları bağlanıb.¹⁴ Nəticədə 2015-ci ildə Azərbaycan dünyada ən çox senzura olan ölkələr arasında 5-ci yeri tutdu, İran və Çindən irəlində oldu və Avropa və Orta Asiyada ən çox jurnalist həbs olunan ölkələr sırasında olub¹⁵. Human Rights Watcha görə, ən azı 43 insan haqları müdafiəçisi, jurnalistlər, siyasətçi və dini fəallar qeyri-qanuni həbs olundular, bir çoxları saxlanıldı, və ya istintaqları davam edir, təzyiqa məruz qaldılar və ya onlara səfər qadağası qoyuldu.¹⁶ CPT sonra kifayət qədər olmayan və effektiv olmaya prosedur qayaları O cümlədən saxlanılanların məsələləri, -vəkillə əlaqə, notification of custody, həkimlə ünsiyyət, və hüquqlar barəsində məlumat.

2. Hüseyn Abdullayevin bioqrafiyası

Hüseyn Abdullayev **25 may 1967-ci ildə** Naxçıvan Muxtar Respublikasında yerləşən Culfa rayonunda doğulub. O Abbas Abdullayev və Zeynəb Abdullayevin ən böyük oğludur. Onun Azər Abdullayev adlı özündən kişik qardaşı və İlhamə Abdullayevə adlı kişik bacısı var. Hüseyn Abdullayev evli deyil və uşaqları yoxdur.

Məcburi hərbi xidmətini 1984-85-ci illərdə Sovet Ordusunda çəkdi. Sonra, Abdullayev bizneslə məşğul olmağa başlayır Türkiyədən İrana dəmir və metal idxal və ixrac edirdi. 1987-ci ildən başlayaraq o, Azərbaycanın üçüncü prezidenti onunla eyni regiondan olan Heydər Əliyevin hakimiyyətinə dəstək verirdi. Dağlıq Qarabağ müharibəsi dövründə Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Ordusuna maddi yardım edirdi. 2007-ci ildə həbs olunmamışdan və hökumət tərəfindən cinayət işi açılmamışdan qabaq Abdullayevin əhəmiyyətli dşınmaz əmlakı və maliyyə imkanları var idi.

¹¹ *Azerbaijan, yuxarıda qeyd Erreur ! Signet non défini.*

¹² *Eyni və Əliyev həyat yoldaşını Azərbaycanın Birinci Vitse-Prezidenti təyin edir*, RADIO FREE EUROPE / RADIO LIBERTY, 21 fevral, 2017, at <https://www.rferl.org/a/azerbaijan-aliyev-names-wife-aliyeva-vice-president/28322210.html> linkində mövcüddür.

¹³ *Azerbaijan, in FREEDOM OF THE PRESS 2015*, FREEDOM HOUSE, 2015, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/azerbaijan> linkində mövcüddür.

¹⁴ *Eyni*

¹⁵ Nina Ognianova, *Bakı 2015: Mətbuatın azadlığı, Azərbaycan, və Avropa oyunları*, *Jurnalistləri qorumaq üçün Komitə*, 11 iyun 2015-ci il, <https://cpj.org/blog/2015/06/baku-2015-press-freedom-azerbaijan-and-the-europea.php> linkində mövcüddür.

¹⁶ *Azərbaycan 2019-cu ilin DÜNYA HESABATINDA: 2018-ci il hadisələri*, Human Rights Watch, 2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/azerbaijan> linkində mövcüddür.

3. Əvvəlki cinayət işi və Milli Məclisdən çıxarılma

Abdullayev 2005-ci ilin noyabrında Bakının Nizami rayonundan Azərbaycan Milli Məclisinə nümayəndə kimi seçilib. Mili Məclisin 6 mart 2007-ci il tarixində keçirilən sessiyasında o Prezident İlham Əliyevi və Nazirlət Kabinetini tənqid edərkən onun mikrofonu söndürülür. Abdullayev Mili Məclisin spikeri ilə onun çıxışını bərpa etməklə bağlı mübahisə apararkən başqa bir milət vəkili – Fəzil Ağamalı ona hücum edərək təhqirlər yağdırır və ailəsi ilə ona hədə-qorxu gəlir. Sessiyada çəkilən video göstərir ki, mübahisə Ağamalının Abdullayevin üzünə yumruq vurması səbəbi ilə qızıdır.¹⁹

Dalaşmadan üç gün sonra Abdullayev maskalı polislər tərəfindən küçədə həbs edilir. Baş Prokurorun qərarı ilə, bir-neçə saat ərzində Milli Məjlis Abdullayevin deputat toxunulmazlığının əleyhinə səs verir. Davanı başlayan millət vəkili Fəzail Ağamalıya qarşı heç bir ittiham irəli sürülmür. O məhkəmə başlamamışdan əvvəl, iki ay təcridxanada saxlanılır. Baxmyaraq ki, videogörüntüdə özünü müdafiə edir, 2007-ci ilin may ayında Abdullayevə dalaşmaq və xuliqanlıq görə ittiham irəli sürülür. O iki il şərti cəzaya məhkum olunur. O sonra Bakı Appelyasiya Məhkəməsinə və Ali məhkəməyə müraciət edərək onun işi ilə bağlı məhkəmə prosesində olan qanunsuzluqlardan, o cümlədən davanın videogörüntülərinin sübut kimi hesab edilməsindən imtina ilə bağlı şikayət etdi.

4 fevral 2008-ci ildə, Abdullayev öz həbsi ilə bağlı Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinə şikayət ərizəsi ünvanlayır. O, müraciətdə iddia edir ki, Azərbaycan hökuməti ona tibbi yardım göstərməkdən imtina edib və İnsan Haqları üzrə Avropa Məhkəməsinin 6 (1) maddəsinə görə, onun ədalətli məhkəmə hüququ pozulub. O şikayət ərizəsində bildirib ki, “ona qarşı qaldırılan cinayət işi ədalətsiz olub, dəlil və sübutların araşdırılması zamanı ciddi çatışmazlıqlar olub, məhkəmə video görüntünü araşdırmayıb, müraciət edən tərəfindən olan şahidlər dinlənilməyib və qeyri-qanunlu olaraq yerli cinayət qanununun tətbiq edilib.²⁰ 7 mart 2019-cu ildə - onun indiki həbsindən təxminən bir il sonra İnsan Haqları üzrə Avropa Məhkəməsi müəyyənləşdirdi ki, 2007-ci ilin may ayında onun işi ilə bağlı ciddi prosedural pozuntuları baş verib və çatışmazlıqlar arasında ən ciddi məhkəmənin video görüntünü sübut kimi qəbul etməkdən imtina etməsi olub²¹. Məhkəmə nəticə olaraq ona mənəvi ziyana görə 2.400 avro kompensasiya təyin edir, amma hökumət hələ də onu ödəməyib.²²

4. Həbsdən əvvəlki fəallıq

Abdullayev Azərbaycandan 2013-cü ilin fevralında qaçdı və sonda Almaniyanın Frankfurt şəhərində yerləşdi. O, xaricdən hökuməti tənqid etməyə davam etdi. 5 iyun 2013-cü ildə Youtube-da *Susma* adlı mahnısını yayımladı.²³ Videoda Bakı polis qüvvələrinin aksiya iştirakçılarını dağıtdığı və Azərbaycan hökumətinə qarşı etiraz çağırışları əks olundu.

¹⁹Bax Ülfət Haqverdiyev, *Hüseyn Abdullayev SUSMA*, YOUTUBE, Dek. 21, 2015

<https://www.youtube.com/watch?v=sGeR0LhtXn8> linkində mövcüddür.

²⁰ *Abdullayev Azərbaycana qarşı*, Ərizə No. 6005/08, EUR. CT. H.R., Mar. 7, 2019, at ¶ 48

<http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-191357> linkində mövcüddür.

²¹ Orada, 65-də.

²² Orada, 73-də.

²³ Bax: Ülfət Haqverdiyev, *Hüseyn Abdullayev SUSMA*, YOUTUBE, Dec. 21, 2015,

<https://www.youtube.com/watch?v=sGeR0LhtXn8> linkində mövcüddür.

Ertəsi gün Azərbaycan Vergilər Nazirliyi valideynlərinə məxsus daşınmaz əmlak tikintisi ilə məşğul olan Araz Inc şirkətinə qarşı vergidən yayınma səbəbi ilə cinayət işi açdı. Abdullayevin şirkətdə heç bir hüquqi rolu olmasa da, məhkəmə Abdullayevin şirkətdəki iddia olunan gizli roluna görə ehtiyat tədbiri kimi onun həbsinə qərar verdi. Abdullayevin kiçik qardaşı Azər də Hökumətin təzyiqi səbəbindən Bakı hava limanında gömrük işçisi vəzifəsindən istefa verməyə məcbur edildi və 2013-cü ildən Azərin ölkədən çıxmasına qadağa qoyuldu. Araz Inc, 380.000 manat (təxminən 222.000 ABŞ dolları) məbləğində keçmiş vergilərə görə əsassız iddianı mülki məhkəmə qaydasında heç bir öhdəlik qəbul etmədən həll etdi; Buna baxmayaraq, Abdullayev 2013-cü il iyunun 25-də məhkəmədə iştirak etməməsinə baxmayaraq vergidən yayınma qərarına görə məhkum edildi. Bu ittiham əsasında Azərbaycan Abdullayevə qarşı İNTERPOL-da Qırmızı bildiriş verdi. İyulun əvvəlində Araz Inc başqa bir mülki məhkəmə prosesində və heç bir məsuliyyət qəbul etmədən əlavə 1,1 milyon manat (təxminən 645.000 ABŞ dolları) ödəmişdir, lakin səlahiyyətli orqanlar müntəzəm olaraq bu ödəmələrin qəbul edilməsinə və ya Abdullayevə qarşı məhkəmə prosedurlarına son qoymaqdan imtina etdilər.

8 iyul 2013-cü ildə Abdullayev Almaniya sığınacaq almaq üçün ərizə verdi. Bu müddət ərzində Azərbaycan hökuməti tərəfindən məruz qaldığı siyasi təzyiq səbəbindən bu müddət ərzində Abdullayevin əqli və psixoloji vəziyyəti xeyli pisləşdi. O vaxt verilən tibbi arayışlarda Abdullayevin depresiyaya uğraması və intihar etmək riski olduğu bildirilir. Almaniya hökuməti 2013-cü il noyabrın 26-da Abdullayevə siyasi sığınacaq verdi. Buna əsaslanaraq Abdullayevin vəkili İNTERPOL-dan Qırmızı Bildirişin siyasi səbəblər əsasında tətbiq olunmasına görə ləğv edilməsini istədi. 7 noyabr 2014-cü ildə İNTERPOL onun standartlarının pozulması kimi Abdullayevə qarşı Qırmızı bildirişi rəsmi olaraq ləğv etdi. Daha sonra Almaniya hakimiyyəti ləğvi təsdiqlədi və bildirdi ki, 10 iyul 2018-ci il tarixində Abdullayevə qarşı yeni İNTERPOL bildirişi verilməyib.

Buna baxmayaraq, Azərbaycan rəsmiləri vaxtaşırı Araz Inc-in mühasibat uçotunu araşdırmaq və Abdullayevə qarşı vergi ödəməkdən yayınma ittihamlarını təzələməkdə davam etdilər. Abdullayevin ehtimalən *Panama Papers* tərəfindən offşor yatırımları ilə əlaqələndirildikdən bir qədər sonra, Vergilər Nazirliyi, Araz Inc-ə qarşı istisintaqı yenidən başlatdı. Baxmayaraq ki, bir çox nüfuzlu Azərbaycan xadiminin, o cümlədən prezident Əliyevin həyat yoldaşı və qızlarının da bu məsələdə adları çəkilə də bu sızmalar Bakıda “məüyyən bir naharatlıqla” nəticələndi.²⁴ Buna baxmayaraq, 11 oktyabr 2016-cı ildə Bakı Şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsi Abdullayevin qanunsuz sahibkarlıq və vergidən yayınma ittihamları ilə həbs olunması barədə yeni qərar çıxardı.²⁵ 2016-cı ilin noyabrında Abdullayev sosial mediada Azərbaycan hakimiyyətini sərt şəkildə tənqid etdi.²⁶ Bundan əlavə, 2017-ci ilin sonlarında hökumətə bağlı bir jurnalist Eynulla Fətullayev, Azərbaycan mətbuat orqanlarında Abdullayevi alçaldan və onun tərəfindən hökuməti və yüksək səviyyəli dövlət məmurlarının tənqid edilməsinin təfsilatları ilə bir neçə məqalə yazdı²⁷

5. Həbs və saxlanma

2018-ci ilin aprel ayında Abdullayev anası Zeynəblə birlikdə Türkiyəyə tətillə getdi. O, səfər üçün etibarlı viza almışdı. Buna baxmayaraq, 21 aprel 2018-ci il şənbə günü Abdullayev Terrorla Mübarizə Böli¹

²⁴*Panama Sənədləri: Azərbaycan Prezidentinin işləri adi qaydada biznes kimi nəzərdən keçirilib*, RADIO FREE EUROPE / RADIO LIBERTY, 7 aprel 2016, <https://www.rferl.org/a/azerbaijan-baku/27660231.html>, linkində mövcuddur.

²⁵ Qərar, 11 oktyabr 2016, İş No. 4(004)–1006/2016 (Bakı Şəhər Yasamal rayon məhkəməsi) (Azər.) (əslində və ingilisdilinə tərcüməsi faylda müəlliflədir)

²⁶Plakatda Abdullayev Prezident Əliyevi “diktator” adlandırmış və həm də Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətinin birinci müavini və Prezidentin Şəxsi mühafizəsinin rəisi general-polkovnik Bəylər Əyyubovu; Prezidentin Sosial və siyasi

məsələlər üzrə köməkçisi və Prezident Administrasiyasının Sosial və Siyasi məsələlər üzrə İdarəsinin rəisi Əli Həsənovu; Fövqəladə hallar naziri general-polkovnik Kəmaləddin Heydərovu; Daxili işlər naziri, polis general-leytenantı Vilayət Eyvazovu; SOCAR prezidenti Rövnəq Abdullayevi və Nəqliyyat naziri Ziya Məmmədovu tənqid etmişdir.

²⁷ Bax: "Hüseyn Abdullayevin İlk Etirafı" – Eynulla Fətullayevdən Sensasion Açıqlamalar, MODERATOR.AZ, 17 noyabr 2017, <https://www.moderator.az/news/199539.html> linkində və Hüseyn Abdullayevin Keçmişi"nin Tirajlanmasına Start Verilib, POLEMİK.AZ, 19 noyabr 2017

http://polemik.az/oxu/135158/huseyn_abdullayevin_kecmisinin_tirajlanmasina_start_verilib linkində mövcuddur.

məsinin təxminən on beş türk polisi tərəfindən İstanbulda tutuldu. O, Terrorla Mübarizə Bölməsində bir gecə saxlandı. Abdullayev Türkiyə rəsmilərinə Almaniyada siyasi sığınacaq aldığı bildirilsə də, onlar ertəsi gün, Bazar günü Abdullayevi Azərbaycan rəsmilərinə təhvil verdilər. Daha sonra ən azı iki Azərbaycan DİN-in rəsmi nümayəndəsi Abdullayevi Bakıya kommərsiya reysi ilə müşayiət etdi və o, burada bu günə qədər həbsdə saxlanılır.

Abdullayev Türkiyənin giriş limanında deyil, İstanbul şəhər mərkəzində, səfərinin bir neçənci günündə tutuldu. Türk məmurları ona heç bir etibarlı həbs orderi və ya həbs üçün qanuni əsaslandırma göstərmədilər. Həbs üçün Türkiyə hakimiyyəti tərəfindən hansı səbəblərin irəli sürüldüyü bilinmir, xüsusən o zaman aktiv INTERPOL Qırmızı bildiriş yox idi. Onun Türkiyədə saxlanıldığı müddətdə Abdullayevə Alman sığınacaq vəkili ilə danışmasına icazə verilmədi, türk vəkilinə müraciət etməyə icazə verilmədi və heç bir məhkəmə və inzibati məhkəmə qarşısına gətirilmədi. Abdullayevin anasına əvvəlcə Abdullayevlə görüşməyə icazə verildi, ancaq ikinci gün onu görə bilmədi və ya vəkilinin görüşünü təşkil edə bilmədi. Bundan əlavə o, həftə sonu oğlunun Bakıya təcili gətirilməsindən əvvəl Almaniyanın Türkiyədəki səfirliyi ilə əlaqə saxlaya bilmədi.

Təhvil verilmədən bir gün sonra, Türkiyənin Prezident aparatı mətbuata verdiyi açıqlamada Prezident Əliyevin bu ayın əvvəlində yenidən seçildəndən sonra ilk səfərini, aprel ayının 24-də Türkiyəyə rəsmi dövlət səfəri edəcəyini elan etdi.²⁸

6. Məhkəmə icraatları və cinayət ittihamları

Abdullayev hazırda Cinayət Məcəlləsinin 178.2.1, 178.2.2 və 178.2.4 (dələduzluq); 182.2.1, 182.2.2 və 182.2.4 (mütəşəkkil dəstə tərəfindən əhəmiyyətli əmlak əldə etmək üçün təhdidlərdən istifadə etməklə təkrar və qəsdən qəsb etmə); 192.2.2 və 192.2.3 (mütəşəkkil dəstə tərəfindən yüksək gəlirli qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyəti); 193-1.3.1 və 193-1.3.2 (çirkli pulların yuyulması); 213.2.1 və 213.2.2 (vergidən yayınma); 308.2 (vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə); 312-1.2 (vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir); 313 (xidməti saxtalaşdırma); və 318 (qanunsuz sərəhədi keçmə) maddələri ilə ittiham olunur. Abdullayevə qarşı irəli sürülən ittihamlar Vergilər Nazirliyinin valideynlərinin şirkəti olan Araz Inc-də apardığı təkrar araşdırmaların nəticəsidir, baxmayaraq ki, Araz Inc-də onun rolu yoxdur və 2013-cü ildən Almaniyada yaşayır. Əslində Abdullayev şirkətin guya icazəsiz tikinti işlərini dəstəkləmək üçün qanuni sənədləri, o cümlədən tikintiyə icazənin saxtalaşdırılmasında ittiham olunur. O, gəlirini Avropadakı müxtəlif banklar vasitəsilə birja əməliyyatlarını simulyasiya etmək üçün ötürməklə və müvafiq vergi ödəməməkdə ittiham edilir. Bundan əlavə, o, özünə və şirkətə fayda gətirmək üçün vəzifəsindən sui-istifadə etməkdə ittiham olunur. Abdullayevin anası da oxşar cinayətlərdə ittiham olunur. Bundan əlavə, Abdullayev və anası "Balakən" keçid məntəqəsində qanunsuz olaraq Azərbaycandan Gürcüstana keçmək istəyərkən anasını dayandıran Azərbaycan sərhədçiləri ilə sazişə girib rüşvət verməkdə ittiham olunurlar.

İttiham aktındakı ittihamlar bir neçə fakt və ya sənədli sübutlarla təsdiqlənir. Məsələn, Abdullayev və anasına qarşı 313-cü maddə (xidməti saxtalaşdırma) üzrə ittiham ümumiyyətlə, rəsmi sənədlərə yalan məlumatların qəsdən daxil edilməsi ilə bağlı ittihamlar ittiham aktındakı hər hansı bir

faktla təsdiqlənmiş. Üstəlik, vergidən yayınma və qanunsuz sahibkarlıqla bağlı ittihamların çoxu 2000–2012-ci illərə aiddir və bu ittihamlara dair iddia müddətləri başa çatmışdır. Sübutlu dəstəyinə əsaslanan ortaya çıxan yeganə səthi ittihamlar anasının sərhəd keçidi ilə əlaqədardır. Əlbəttə ki, zorakı çıxarılma hökmündən irəli gələn istənilən ittiham, ilk baxışdan *prima facie* əsasında qanunsuzdur.

Türkiyə və Azərbaycan rəsmilərinin Abdullayevi zorakı yolla Azərbaycana çıxardıqdan onra o, 25 aprel 2018-ci il tarixdə - həbs olunduğu və Türkiyədən zorakı yolla çıxarıldıqdan 48 saatdan çox vaxtdan sonra Bakıdakı məhkəmə qarşısına çıxarıldı. Abdullayevin öz vəkili təyini etmək imkanı olsa da, - qanuni olaraq tələb olunmalı idi³ – hökumət bu məhkəmə iclasında Abdullayevin təmsil etmək üçün dövlət müdafiəçisini təyini etdi. Azərbaycana qayıtdıqdan bir həftə sonraya qədər ona öz vəkili təyini etməyə icazə verilmədi. Bu müddət ərzində və təcili Azərbaycana gətirildikdən sonra həbsdə olduğu on altı ay ərzində Abdullayev də ailəsinin hər hansı bir üzvü ilə görüşə, telefonla danışa və ya yazışa bilmədi. Bu dövrdə onun ailəsi ilə yeganə qarşılıqlı təması məhkəmə iclasındaki qısa anlar olmuşdu. Abdullayevin anası və bacısı 2019-cu ildə onun ad günü üçün istintaq təcridxanasına baş çəkməyə cəhd etsələr də, onlara görüşə icazə verilmədi. Ailəsi ilə təması olmaması və öz seçimi ilə vəkili təyini edə bilməməsi nəticəsində Abdullayev Azərbaycana gətirildikdən sonra ilk həftədə insanlarla təmasdan məhrum oldu və o vaxtdan bəri onun xarici dünyaya ilə əlaqəsi ciddi şəkildə məhdudlaşdırılıb. Bundan əlavə, Abdullayevə beş aylıq vəkili Jared Gensrlə görüşmək icazəsi verilməyib və vəkili rəsmi tələbi Azərbaycan Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən rədd edilib.

Nəsimi Rayon Məhkəməsi 25 aprel 2018-ci il tarixli məhkəmə iclasında Abdullayev barəsində ibtidai həbs qətimkan tədbiri seçdi, lakin onun tutulmasını əsaslandıran heç bir konkret fakt və ya həla istinad etmədi. Məhkəmə onun məhkəməyə qədər həbs müddətini 31 may 2018-ci il, 9 iyul 2018-ci il, 12 sentyabr 2018-ci il və 25 fevral 2019-cu il tarixlərində uzatdı. Abdullayev Bakıda “Kürdəxanı” İstintaq müəssisəsində Baş Prokurorluğun İstintaq İdarəsinin səlahiyyəti altında həbsdə saxlanılır. Abdullayevin anasının Araz Inc-də sahibi kimi rəsmi rolu olsa da, o, ev dustaqlığına buraxıldı. Prokurorluq bu qərarı onun yaşına və sağlamlığına görə əsaslandırdı. E.Abdullayevlə birlikdə ittiham olunan dörd sərhədçidən ikisi də girov müqabilində buraxılıb, digər ikisi isə Abdullayevlə birlikdə həbsdə saxlanılıb.

Abdullayev, anası və dörd Azərbaycan sərhədçisi ilə birlikdə sərhədin qanunsuz keçməsinə görə ittiham olunur. İttiham aktında sərhədçilər olduğu üçün Abdullayev Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 68.2-ci maddəsi ilə Bakı Hərbi Məhkəməsinə mühakimə olunur..⁴ Abdullayev və digər günahlandırılan şəxslərin məhkəməsi 2 aprel 2019-cu ildə başladı. Məhkəmə iclası zamanı Abdullayev və girov qarşılığında sərbəst buraxılması rədd edilmiş iki sərhədçi metal tirlə qəfəsdə saxlanılır. Qəfəsin təxminən 1m x 1m qədər ölçüləri var, yəni bir stul üçün kifayət qədər böyükdür. Abdullayevin vəkilləri onunla danışmaq istəsələr, hakimdən qəfəsə yaxınlaşmaq üçün icazə

²⁹ Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi, 14 iyul 2000, Maddə 153.2.7 [bundan sonra Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsi, <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/64892/92594/F1457735324/AZE64892.pdf> linkində mövcuddur (“İttiham verici orqanın rəsmiləri və müvəqqəti saxlama müəssisəsinin məsul şəxsləri . . . məhkumun öz hesabına vəkili tutmaq üçün maliyyə imkənləri olmadıqda ona dövlət hesabına müvəqqəti saxlama müəssisəsinin yaxınlığındakı vəkillər kollegiyasının bürosundan növbətçi vəkillər görüşmək imkanı yaratmalıdırlar. . . .”) (ayrılmış mətn əlavə edilmişdir).

³⁰ Orada, Maddə 68.2 (“Hərbi məhkəmələr ümumi ictimai təhlükə törətməyən müharibə və hərbi qulluğa aid işləri və hərbiçilər tərəfindən törədilən kiçik ciyanətlərə və bu cinayətlərlə bağlı işləri dinləyəcək (əgər cinayət hərbiçisi olmayan şəxsin iştirakı ilə törədilibsə, onun işinə də hərbi məhkəmədə baxılacaq).”) (ayrılmış mətn əlavə edilmişdir).

almalıdır, bu da Abdullayevin vəkili ilə əlaqəsini və məhkəmə proseslərində iştirakını çox məhdudlaşdırır.

A. Hüquq təhlil

Aşağıda göstərilən səbəblərə görə, Abdullayevin tutulması İşçi Qrupun iş metodlarının bütün beş kateqoriyası üzrə özbaşına (qanunsuz) azadlıqdan məhrum etmə deməkdir. Azərbaycan 13 avqust 1992-ci ildə Mülki və siyasi hüquqlar üzrə Beynəlxalq Pakta (MSHBP) qoşuldu və Türkiyə 23 sentyabr 2003-cü ildə MSHBP-ni ratifikasiya etdi. MSHBP iştirakçı dövlətlərə onların nəzarətində olan bütün şəxslərin sadalanan hüquqlarına hörmətlə yanaşmaq və qorumaq öhdəliyini qoyur. Həbsin özbaşına (qanunsuz) olub-olmadığını qiymətləndirərkən, İşçi Qrup digər mənbələrə, o cümlədən hər hansı bir Həbs və ya Azadlıqdan məhrum etmə cəzası altında olan bütün şəxslərin müdafiəsi üçün Prinsiplər Məcmusuna (Prinsiplər məcmusu), BMT-nin Məhkumlarla rəftar üçün minimum standart qaydalarına (Nelson Mandela qaydaları) və BMT-nin əsas prinsipləri və azadlıqlarından məhrum olan hər kəsin məhkəmə qarşısına çıxarmaq hüququna (BMT əsas prinsipləri) baxa bilər.⁵

Bundan əlavə, Azərbaycan Konstitusiyasında deyilir: "Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir."⁶ Konstitusiyada daha sonra deyilir: "Bu Konstitusiya sadalanmış insan hüquqları və vətəndaş azadlıqları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq həyata keçirilməlidir."⁷ Türkiyə Konstitusiyası da eyni şəkildə "beynəlxalq müqavilələrin qanun qüvvəsinə" malik olduğunu və insan hüquqları ilə bağlı müqavilələrin ziddiyyətli daxili qanunlar üzərində "üstünlüyə" malik olduğunu qeyd edir⁸ Türkiyə Konstitusiyası bundan əlavə əcnəbilərin hüquqlarının yalnız beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq məhdudlaşdırıla biləcəyini təmin edir.⁹

Azərbaycan və Türkiyə Hökumətləri həm beynəlxalq, həm də daxili qanunvericiliyə görə çoxsaylı prosedur tələblərini pozduğuna görə, Hüseyin Abdullayevin davam etdirilən həbsi İşçi Qrupun İş metodlarının I, II, III, IV və V kateqoriyaları üzrə qanunsuzdur.

1. I Kateqoriya: Həbs üçün heç bir hüquqi əsas yoxdur

31. QANUNSUZ SAXLAMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPUNUN İŞ ÜSULLARI, BMT İNSAN HÜQUQLARI ŞURASI, BMT SƏNƏDİ. A/HRC/36/38, 13 iyul 2017, 7(e)-(f), (i) bəndlərində [bundan belə İŞ ÜSÜLLARI].

32. AZƏRBAYCAN KONSTITUSİYASI, 12 Noyabr 1995, Maddə 148(II) [bundan belə AZƏRBAYCAN KONSTITUSİYASI], at https://www.constituteproject.org/constitution/Azerbaijan_2016.pdf?lang=en linkində mövcuddur.

³³ Orada, Maddə 12(II).

³⁴ TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 7 noyabr 1982, Maddə 90 [bundan belə Türkiyə Konstitusiyası].

³⁵ Orada, Maddə 16 ("Xaricilərə aidiyyətdə fundamental hüquq və azadlıqlar beynəlxalq qanuna uyğun olan qanunla məhdudlaşa bilər").

³⁶ *İş üsulları*, YUXARIDAKI QEYD 5, 8(a)-da.

"Azadlıqdan məhrum edilməni əsaslandırın hər hansı bir qanuni əsasa istinad etmək qeyri-mümkün" olduqda, I Kateqoriyaya əsasən həbs tədbiri qanunsuz sayılır."¹⁰ Abdullayevin 21 aprel 2018-ci ildə Türkiyənin İstanbul şəhərində həbsi və ya sonradan Azərbaycana qaytarılması üçün heç bir qanuni əsas yox idi. Buna görə də onun Azərbaycanda davam etdirilən həbsi və mühakimə olunması səlahiyyətlərin aşmasıdır (*ultra vires*.)

a. Abdullayev həbs üçün order olmadan həbs olunmuşdur

Mülki və siyasi hüquqlar üzrə Beynəlxalq Paktın (MSHBP) 9 (2) Maddəsində deyilir: "Həbs edilən hər kəs, həbs olunduğu anda həbsinin səbəbləri barədə məlumatlandırılır və ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə dərhal məlumatlandırılır."¹¹ . . . İşçi Qrupun izah etdiyi kimi "9 (2) maddəsində nəzərdə tutulmuş öhdəliyin iki elementi var: həbs olunma səbəbləri haqqında məlumat həbs edildikdən dərhal sonra verilməlidir. . . bundan sonra təqdim edilən ittihamlar barədə dərhal məlumat verilməlidir."¹² "Bundan əlavə, WGAD (Qanunsuz saxlama üzrə İşçi Qrupu) müəyyən etmişdir ki, təkcə həbs qanuni əsaslandırılmalı deyil, həm də həbs edən məmurlar bir fərd həbs olunanda öz səlahiyyətləri və qanuni səlahiyyətləri daxilində fəaliyyət göstərməlidirlər. Türkiyə Konstitusiyasının 19-cu maddəsi və Azərbaycan Konstitusiyasının 67-ci maddəsi ¹³ oxşar tələbləri təsdiqləyir.

Abdullayev 21 aprel 2018-ci il tarixində Türkiyə hakimiyyəti tərəfindən heç bir qanuni əsas və rəsmi sənəd olmadan İstanbulda həbs edilmişdi. Həbs edən məmurlar Abdullayevə etibarlı həbs qərarı təqdim etmədilər və ya onun həbsinin səbəbini izah etmədilər. Azərbaycan hakimiyyəti tərəfindən Abdullayevin vəkili müraciət etmək imkanları məhdudlaşdırıldığına görə Türkiyə hakimiyyət orqanlarının onun həbsi üçün hansı səbəbləri irəli sürdükləri məlum deyil. Ancaq, onların etibarlı bir səbəbləri olduqları heç də görünür - Abdullayevin etibarlı Türkiyə vızası var idi və o, səfəri zamanı bir neçə gün keçdikdən sonra İstanbul mərkəzində tutulmuşdur. Faktndan sonra Azərbaycan rəsmilərinin söylədiklərinin əksinə olaraq, Abdullayev INTERPOLUN etibarlı Qırmızı bildirişi əsasında həbs olunmamışdır. Abdullayevin siyasi motivli olduğuna dair şikayətindən sonra INTERPOL əvvəlki Qırmızı bildirişi 2014-cü ilin noyabr ayında ləğv etdi. Daha sonra Almaniya hakimiyyəti təsdiqlədi ki, həbs olunduğu zaman Abdullayev üçün aktiv INTERPOL Qırmızı bildiriş yox idi. Bundan əlavə, Abdullayev və onun vəkili hətta onun həbsini icazəni nəzərdə tutan Türkiyədə həyata keçirilən hər hansı bir birtərəfli qaydada inzibati ekstradisiya prosedurundan xəbərsiz idilər,

³⁷Mülki və Siyasi Hüquqlar üzrə Beynəlxalq Saziş, 999 U.N.T.S. 171, 23 mart 1976-cı ildə qüvvəyə minib, Maddə 9(2) [bundan belə MSHBP].

³⁸ *Mohamed Serria Misirə qarşı*, Rəy No. 30/2017, BMT sənədi A/HRC/WGAD/2017/30, BMT-nin QANUNSUZ SAXLAMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPU, 26 aprel 2017-ci ildə qəbul edilib, 58-də.

³⁹ AZƏRBAYCAN KONSTITUSİYASI, YUXARIDAKI QEYD 6, maddə 67 ("Cinayətə görə səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən saxlanılan, həbs edilən və ya təqsirləndirilən hər kəsə dərhal onun hüquqları və həbsinin və ədalət mühakiməsinə çıxarılmasının səbəbi izah edilməlidir.").

⁴⁰ Bax: Türkiyənin Cinayət Məcəlləsi, 26 sentyabr 2004, Maddə 18(7), <https://www.legislationline.org/documents/id/20076> linkində mövcuddur [bundan belə Türkiyə Cinayət Məcəlləsi] (cinayət işləri üzrə ali məhkəmənin şəxsi ekstradisiya etmək səlahiyyəti olduqda – beynəlxalq hüquqi normalarına əsasən – "təqsirləndirilən şəxsin həbsinə qərar verilməlidir və ya digər qoruyucu tədbirlərə əl atıla bilər...Cinayət Prosesual Məcəlləsi").

baxmyaraq ki, belə hərəkət onun lazımı qaydada məhkəməyə çağırış hüquqlarını pozurdu.¹⁴ Bakı şəhər məhkəməsi onun həbsinə dair 2016-cı ilin oktyabrında qərar çıxarsa da, hər iki ölkənin qanunlarına uyğun olaraq ekstradisiyası üçün rəsmi bir tələb və sonra Türkiyə məhkəməsində onun ekstradisiyası üçün rəsmi tələb olmadığı halda, bu qərar onun Türkiyədəki həbsinə haqq qazandıra bilməz.

Buna görə də Türkiyə hakimiyyəti Abdullayevi MSHBP -nin 9-cu maddəsi və həm Türkiyə, həm də Azərbaycan qanunlarında tələb olunduğu kimi, hüquqi mandate olmadan həbs etdi.

b. Abdullayevin Azərbaycana zorla qaytarılması qeyri-qanuni fəvqaladə bir təhvil verilmədir

MSHBP-nin 13-cü maddəsində deyilir: “Bir iştirakçı dövlətin ərazisində qanuni olan bir əcnəbi . . . yalnız qanunla müəyyən edilmiş qaydada qəbul edilmiş qərara uyğun olaraq oradan xaric edilə bilər. . . ona onun xaric edilməsinə qarşı səbəblərini təqdim etməyə və işinə baxılmasına və bu məqsədlə səlahiyyətli orqana təqdim edilməsinə icazə verilməlidir. ” 9 (4) Maddəsi də buna bənzər şəkildə qeyd edir ki: " Həbs və ya saxlanma ilə azadlıqdan məhrum edilən hər kəs işinin məhkəmədə baxılması hüququna malikdir ki, həmin məhkəmə onun həbs olunmasının qanuniliyi barədə təxirəsalınmaz qərar versin və həbsinin qanuni olmadığı təqdirdə onu azadlığa buraxılması barədə qərar çıxara bilsin..”¹⁵ "İşçi Qrup qeyri-adi təhvil verilmə qərarını I kateqoriyaya əsasən özbaşına həbs forması olaraq təyin etdi və bunu belə izah etdi ki, " BMT-nin himayəsi ilə qəbul edilən həm insan hüquqları qanunu, həm də antiterror konvensiyaları ekstradisiya [məhbusların beynəlxalq ötürülməsi] üçün hüquqi çərçivə olaraq açıq üstünlük verir

Qondarma "təhvil vermə" praktikasını isə əksinə bütün prosedur təminatlarının qarşısını almağa yönəldildiyi üçün beynəlxalq hüquq normalarına uyğun deyildir.”¹⁶ . "İşçi Qrup əvvəllər də MSHBP-nin 9-cu maddəsinin pozulduğunu və həbs edilmənin özbaşına olduğunu hesab etmişdir. Bu halda üç nəfər "ekstradisiya kimi hər hansı bir hüquqi prosedur xaricində başqa bir ölkəyə ötürülmüşdü və onlara

vəkil və ya hər hansı bir hüquqi orqana özlərinin təhvil verilmələrini mübahisələndirmək üçün imkan verilməmişdi.”¹⁷

Bundan əlavə, həm Türkiyə, həm də Azərbaycanın iştirakçı dövlətləri olduğu Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının 7 nömrəli Protokolu¹⁸ ölkədən çıxarılma prosedurunda əcnəbi şəxs üçün prosedur təminatlarını tələb edir. Xüsusilə, hər hansı bir əcnəbinin ölkədən çıxarılmasına qarşı səbəblər təqdim etmək, işinin baxılmasına və səlahiyyətli orqan qarşısında təmsil olunma hüququna malikdir.¹⁹ Hər iki ölkə həm də ekstradisiya haqqında Avropa Konvensiyasının iştirakçısı olan dövlətlərdir²⁰ və bu Konvensiyada qeyd edilir ki, "ekstradisiya və müvəqqəti həbslə bağlı prosedur yalnız tələb edən Tərəfin qanunları ilə tənzimlənəcəkdir"..²¹ Göründüyü kimi Türkiyə ekstradisiya tələb olunan tərəf kimi, Türkiyə Cinayət Məcəlləsinin 18 (4) maddəsi ilə öhdəlik daşıyır və burada qeyd edilir ki, Ağır Cinayətlər üzrə Məhkəmə bu hərəkətin davam edə biləcəyi barədə qərar verməyincə ekstradisiya icra oluna bilməz; burada həm də aşkar olaraq şəxsə məhkəmənin qərarından şikayət etməyə icazə verir..²²

Abdullayevin İstanbulda həbsi və Azərbaycana zorla qaytarılması qeyri-adi təhvil verilmədir. Əvvəllər qeyd edildiyi kimi, Abdullayev və onun vəkili onun ölkədən çıxarılmasından əvvəl hər hansı bir ekstradisiya prosedurundan keçməmişdir. Türkiyədə olarkən ona nə vəkil verilmiş, nə də ki, Ağır Cinayətlər üzrə Məhkəməyə və ya başqa bir məhkəməyə gətirilməmişdir. Hətta Abdullayevin çıxarılmasına Türkiyədəki məhkəmə və ya inzibati orqan tərəfindən icazə verilsə belə, verilmiş ekstradisiya qərarı səlahiyyətləri aşmaqla (ultra vires) icra edilmişdir, çünki ona Azərbaycana çıxarılmazdan əvvəl buna etiraz etmək və ya ekstradisiya qərarına etiraz etmək imkanı verilməmişdir.

⁴¹ MSHBP, yuxarıdakı qeyd 11, Maddə 9(4); bax həm də BMT-nin QANUNSUZ SAXLAMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPUNUN HESABATI, BMT SƏNƏDİ. A/HRC/30/37, 6 iyul 2015, 47(a) –da (qedy edir ki “qanunsuzluğa və qanunsuz saxlamağa qarşı məhkəmə qarşısına işi çıxarmaq hüququ” “ekstradisiya üçün saxlamaya” tətbiq edilir) [bundan belə Əsas Prinsiplər].

⁴² QANUNSUZ SAXLAMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPUNUN HESABATI, BMT SƏNƏDİ. A/HRC/4/40, 9 yanvar 2007, 2.-də

⁴³ *Walid Muhammad Shahir Muhammad al-Qadasi Yəmən qarşı*, Rəy No. 47/2005, BMT SƏNƏDİ A/HRC/4/40/Add.1, BMT-nin QANUNSUZ SAXLAMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPU, 30 noyabr 2005-ci ildə qəbul edilib, 19-də.

⁴⁴ *Müqavilənin imzalanma və ratifikasiya qrafiki 117: İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsinə dair Konvensiyasının Protokolu No. 7*, Avropa Şurası., 18 avqust 2019-ci il tarixdə qiymətləndirilib,

https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117/signatures?p_auth=fQPAnPG1 linkində mövcuddur.

⁴⁵ *İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsinə dair Konvensiyasının Protokolu No. 7*, E.T.S. No. 117, qüvvəyə minib 1 noyabr 1988, maddə 1(1),

https://www.echr.coe.int/Documents/Library_Collection_P7postP11_ETS117E_ENG.pdf. linkində mövcuddur.

Protokol No. 7 ictimai asayiş və ya milli təhlükəsizlik naminə bu prosedur zamanətlərinin dayandırılmasına imkan verir; bax orada., maddə 1(2); lakin bu əsaslar burada tətbiq edilmir.

⁴⁶ *Müqavilənin imzalanma və ratifikasiya qrafiki 024: Ekstradisiya haqqında Avropa Konvensiyası*, Avropa Şurası, 18 avqust 2019-cu il tarixdə qiymətləndirilib, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/024/signatures?p_auth=fQPAnPG1 linkində mövcuddur .

⁴⁷ Ekstradisiya haqqında Avropa Konvensiyası, E.T.S. No. 24, qüvvəyə minib 18 aprel 1960, maddə 22-də,

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680064587> linkində mövcuddur.

⁴⁸ Türkiyə Cinayət Məcəlləsi, *yuxarıdakı qeyd 14*, maddə 18(4)-də (“Müvafiq şəxsin bölgəsi üçün məsuliyyət daşıyan Ağır Cinayətlərə dair Məhkəmə ekstradisiya tələbinə bu maddənin, habelə Türkiyənin tərəfdar çıxdığı əlaqəli beynəlxalq konvensiyaların müddəaları əsasında qərar verəcəkdir. Bu qərardan şikayət verilə bilər.”)

Bu prosedur təminatları həm beynəlxalq hüquqa, həm də Türkiyə qanunlarına əsasən tələb olunur və onun geri qaytarılmasının qarşısını almaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, Abdullayevin çıxarılması zamanı -adi prosedur qayda - ekstradisiya proseduru pozulmuş və qeyri-qanuni təcili təhvil verməni təşkil edir.

Abdullayevin tutulması, saxlanılması və onun təcili öcili təhvil verilməsində Türkiyəni qeyri-qanuni hərəkətləri Azərbaycanda sonradan üzləşdiyi insan hüquqlarının pozulmasına görə onun üzərinə məsuliyyət qoyur. (aşağıdakı hissələrdə ətraflı verilib). Bu eyni ölkələrin cəlb oldunduğu son bir neçə işdə İşçi Qrup aşkar etmişdir ki, fərdin Türkiyəyə fəvqəladə (qeyri-adi) qaydada təhvil verilməsində Azərbaycanın cəlb edilməsi onu bildirir ki, təhvidən sonra Türkiyədə baş verən hüquq pozuntularına görə Azərbaycan məsuliyyət daşıyır:

Azərbaycan hökuməti də öz ərazisindəki qanuni olan əcnəbilərin yalnız qanuna uyğun olaraq qəbul edilmiş qərarın yerinə yetirilməsini təmin etmək və və ölkədən çıxarılma səbəblərini izah etməyə və işin səlahiyyətli bir qurum tərəfindən baxılmasına və onun qarşısında təmsil olunmasına icazə vermək üçün öz öhdəliklərini pozub. . . Beləliklə, İşçi Qrupu hesab edir ki, cənab Ceyhanın həbsi, tutulması və deportasiya olunmasında, habelə sonradan *Türkiyədə onun hüquqlarının pozulmasında* Azərbaycan Hökuməti məsuliyyət daşıyır.²³

Eyni qərarda, İşçi Qrupu Azərbaycanın bir sıra "ikitarəfli ekstradisiya sazişlərinə əsaslanan qeyri-adi təhvil verilmə hallarında" cəlb edildiyini qeyd etdi.²⁴

Buna görə, Abdullayevin Türkiyədə tutulması və sonradan Azərbaycana təcili təhvil verilməsi üçün heç bir qanuni əsas olmadığından, Azərbaycanda bütün sonrakı məhkəmə işləri səhəyyəti aşmaqla icra olunub (ultra vires) və onun davamlı saxlanması I Kateqoriyaya əsasən qeyri-qanunidir.

2. II Kateqoriya: Əsas hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsinə əsaslanan həbs

Həbs, Universal Bəyannamə və MSHBP tərəfindən qorunan fundamental hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsi nəticəsində baş verdiyindən²⁵, həbs II Kateqoriyaya əsasən qeyri-qanunidir. Abdullayevin həbsi özbaşına haldır, çünki bu, həm daxili, həm də beynəlxalq qanunlarla qorunan onun söz azadlığı hüququnun həyata keçirilməsinin birbaşa nəticəsidir.²⁶

Azərbaycan hökumətinin Abdullayevi təqib etməsi ardıcıl olaraq Prezident Əliyevi və hökumətini tənqid etməsi ilə izah edilir. Birinci halda, Abdullayev əvvəllər Milli Məclisin üzvü olanda Əliyevi tənqid etdikdən sonra həbs edilmiş və xuliqanlıqda ittiham olunmuşdu. Xuliqanlıq ittihamı Milli Məclisdəki dava ilə bağlı olsa da, iclas zamanı yazılan video Abdullayevin sadəcə başqa

⁴⁹ *Mustafa Ceyhan Azərbaycan və Türkiyəyə qarşı*, Rəy No. 10/2019, BMT Sənədi. A/HRC/WGAD/2019/10, U.N. QANUNSUZ SAXLANMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPU, 25 aprel 2019, 77-də (ayrılmış mətn əlavə edilib).

⁵⁰ Orada., 76-də (Azərbaycan üzrə Dördüncü Dövrü Hesabatın Yekun Müşahidələrindən sitatlar, İŞGƏNCƏLƏRƏ QARŞI BMT SƏNƏDİ. CAT/C/AZE/CO/4, 27 yanvar 2016, 34)-də.

⁵¹ İŞ ÜSULLARI, yuxarıdakı qeyd 5, 8(b)-də (burada qeyd edilir ki, saxlanma Kategoriya II üzrə o zaman qanunsuz sayılır ki " azadlıqdan məhrum edilmə İnsan haqları üzrə Universal Bəyannamənin 7, 13–14 və 18–21-ci Maddələrində verilmiş hüquq və azadlıqların icrasının zəmanətindən nəticələnmiş olsun və bununla da aidiyyəti üzv dövlətlərin Mülki və Siyasi Hüquqlar üzrə Beynəlxalq Sazişin 12, 18–19, 21–22 və 25–27 maddələri üzrə zəmanətindən nəticələnmiş olsun").

⁵² İnsan Hüquqları üzrə Universal Bəyannamə, G.A. Res. 217A (III), BMT sənədi. A/810, 1948-ci ildə qəbul edilib, Maddə 19-da və MSHBP, yuxarıdakı qeyd 11, Maddə 19(2)-də.

bir deputatın hücumundan müdafiə olunmaq üçün cavab verdiyini göstərir. Abdullayev məhkum edilsə də, günahkar millət vəkilinə qarşı dava ilə bağlı heç bir ittiham irəli sürülmədi. Bundan əlavə, BMT-nin İnsan Haqları Komitəsi bu yaxınlarda Azərbaycanın siyasi rəqibləri hədəfə almaq üçün belə bir "xuliqanlıq, narkotik maddə saxlanması, iqtisadi cinayətlər, vergidən yayınma, vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə, zorakılığa və nifrətə təhrik etmə və sair siyasi motivli uydurma inzibati və ya cinayət" istifadə edilməsindən narahatlığını bildirdi.²⁷

Abdullayevin hazırda tutulması, Abdullayevin 2013-cü il mayın sonlarında *Susma* videosunu YouTube-da yayımladığı gündən etibarən onun valideynlərinə məxsus Araz Inc şirkətinə qarşı Azərbaycan Vergilər Nazirliyinin başlamış araşdırmalarına əsaslanır. Bu videoda, Abdullayev aksiya iştirakçılara qarşı Bakı polisi tərəfindən insan hüquqlarının pozulduğunu vurğulamış və hökumətə qarşı ümumxalq etirazlarına çağırışdı. Abdullayevin o vaxt Almaniyada yaşadığına görə yoxlama çox güman ki, Abdullayevin Əliyevi və hökumətini açıq şəkildə tənqid etməsini dayandırması üçün Abdullayevə təzyiq göstərilməsini bildirirdi. Bu, belə bir faktla göstərilmişdir ki, Abdullayevin valideynlərinin şirkəti ilə heç bir qanuni əlaqəsi olmadığına və şirkətin hökumət tərəfindən tələb olunan məbləği iki dəfə ödəməsinə baxmayaraq, Azərbaycan Hökuməti Abdullayevi Araz Inc. ilə əlaqəli fəaliyyətə görə qanunsuz sahibkarlıqda və vergidən yayınmaqda ittiham etməkdə davam edir. Bundan əlavə, Azərbaycan hakimiyyəti 2016-cı ildə Abdullayevin Panama Papers tərəfindən ofşorda yatırımları ilə əlaqələndirilməsindən sonra Araz Inc-in istintaqını yenidən açdı. Bu hərəkətin bəhanə xarakteri və Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsinin 2016-cı ilin oktyabr ayında çıxardığı həbs qərarı, sızmaların başqa bir şəkildə Bakıda "sadəcə bir narahatlığa" səbəb olduğunu göstərir.²⁸

Söz azadlığı müəyyən şəraitdə, o cümlədən ictimai asayışı və ya milli təhlükəsizliyi qorumaq üçün qanuni şəkildə məhdudlaşdırıla bildiyi halda²⁹ bu əsasların heç biri Abdullayevin saxlanmasına əsas verə bilməz. BMT-nin İnsan Haqları Komitəsinin izah etdiyi kimi, ictimai asayiş və milli təhlükəsizlik "çox partiyalı demokratiyanın, demokratik prinsiplərin və insan haqlarının hər hansı bir

⁵³ *Azərbaycan üzrə Dördüncü Dövrü Hesabatın Yekun Müşahidələri*, BMT İnsan hüquqları üzrə Komitə, BMT sənədi, CCPR/C/AZE/CO/4, 16 noyabr 2016, 36(a) [bundan əlavə BMT İnsan hüquqları üzrə Komitənin Azərbaycan üzrə Dördüncü Dövrü Hesabatın Yekun Müşahidələri]

⁵⁴ *Panama Papers(Sənədləri): Azərbaycan Prezidentinin işləri adi qaydada biznes kimi nəzərdən keçirilib, yuxarıdakı qeyd Erreur ! Signet non défini.*

⁵⁵ MSHBP, *yuxarıdakı qeyd* 11, Maddə 19(3)(b).

⁵⁶ Maddə 19: Söz və fikir azadlıqları üzrə Ümumi şərhlər *No. 34*, BMT İNSAN HÜQUQLARI KOMİTƏSİ, BMT SƏNƏDİ CCPR/C/GC/34, 12 sentyabr 2011, 23-də.

⁵⁷ Söz və fikir azadlıqları, İnsan Hüquqları Şurasının qərarı 12/16, BMT sənədi. A/HRC/RES/12/16, 2 oktyabr 2009-cu ildə qəbul edilib, 5(p)(i)-də.

⁵⁸ CƏNUBİ SUDANDA SÖZ VƏ FİKİR AZADLIĞI ÜZRƏ HESABAT, CƏNUBİ SUDANDA BMT MİSSİYASI VƏ İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ BAŞ KOMİSSARLIQ, 2018-Cİ İLİN FEVRAL AYI, 9-da No.40, <https://www.ohchr.org/DOCUMENTS/COUNTRIES/SS/UNMISSFEB2018.PDF>. linkində mövcuddur.

⁵⁹ Milli Təhlükəsizlik üzrə *Yohannesburq Prinsipləri, Fikir Azadlığı və İnformasiyaya çıxış*, Abid Hussain, SÖZ VƏ FİKİR AZADLIĞI HÜQUQLARININ TƏŞVİQ VƏ QORUNMASI ÜZRƏ XÜSUSİ MƏRUZƏÇİNİN HESABATI, BMT Sənədi E/CN.4/1996/39, 22 mart 1996, http://ap.ohchr.org/documents/alldocs.aspx?doc_id=700 linkində mövcuddur [bundan belə *Yohannesburq Prinsipləri*].

⁶⁰ *Yohannesburq Prinsipləri, yuxarıdakı qeyd* 33, Prinsip 7(a)(i)–(ii)-də.

⁶¹ İŞ ÜSULLARI, *yuxarıdakı qeyd* 5, 8(c)-də

təbliğatını ləğv etmək üçün heç bir əsas kimi istifadə edilə bilməz.”³⁰ Bundan əlavə, BMT İnsan Haqları Şurası təsdiqləmişdir ki, aşağıdakı ifadə formalarının heç vaxt məhdudlaşdırıla bilməz - hökumət siyasətinin müzakirəsi; siyasi debatlar; insan hüquqları və hökumət fəaliyyəti barədə hesabat; siyasi fəaliyyətlər, o cümlədən sülh və ya demokratiya üçün; və rəyin və ya ayrı fikrin ifadəsi.³¹ BMT-nin Söz və İfadə Azadlığı üzrə Xüsusi Məruzəçisi tərəfindən təsdiqlənmiş və BMT İnsan Hüquqları Şurası³² tərəfindən mütəmadi olaraq istinad edilən Milli Təhlükəsizlik, Söz Azadlığı və Məlumat Əldə Etmə üzrə Yohannesburq Prinsipləri³³ qeyd edir ki, qeyri-zorakı yolla hökumət siyasətinin və ya hətta hökumətin özünün dəyişdirilməsini və ya hökumətin, onun qurumlarının və ya məmurlarının tənqid edilməsini təbliğ etmək milli təhlükəsizliyə təhdid sayıla bilməz.³⁴

Yuxarıda göstəriləyi kimi, Azərbaycanın Abdullayevi təqib etməsi onun Əliyevi tənqid etməsi ilə aşkar əlaqəlidir. Abdullayevin həbsi onun söz azadlığı hüququndan istifadə etməsinin birbaşa nəticəsi olduğuna görə II kateqoriyaya əsasən onun həbs olunması qeyri-qanunidir.

3. III kateqoriya: Saxlanılma lazımı hüquqi prosedur hüquqlarını pozur

"İnsan Hüquqlarının Ümumdünya Bəyannaməsində və aidiyyəti dövlətlər tərəfindən qəbul edilmiş müvafiq beynəlxalq sənədlərdə qeyd edilən ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna aid beynəlxalq normalara tam və ya qismən riayət edilmədikdə" , azadlıqdan məhrum edilmə qədər qanuni verə biləcək dərəcədə ciddi olduqda həbs III Kateqoriyaya əsasən qeyri-qanuni sayılır.”³⁵ Abdullayevin lazımı hüquqi prosedur hüquqlarının çoxsaylı pozuntuları onun III Kateqoriyaya uyğun olaraq davam edən həbsini zorakılıq kimi qiymətləndirir. .

a. Abdullayev hüquqi qüvvəsi olan order olmadan həbs edilmişdir

MSHBP-nin 9 (2) maddəsində göstərilir ki, "həbs olunan hər bir şəxsə həbs edildiyi zaman onun tutulma səbəbləri barədə və ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə dərhal məlumat verilməlidir.”³⁶ Türkiyə Konstitusiyasının 19-cu Maddəsi³⁷ və Azərbaycan Konstitusiyasının 67-ci maddəsində³⁸ oxşar tələblər vardır. Prinsiplər Məcmusuna əsasən həbs "yalnız qanunun müddəalarına ciddi əməl etməklə həyata keçirilməlidir" və "'həbs olunan hər bir şəxsə həbs edildiyi zaman onun tutulma səbəbləri barədə və ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə dərhal məlumat verilməlidir."”³⁹

⁶² MSHBP, *yuxarıdakı qeyd* 11, bax maddə 9(2); bax həm də orada., maddə 14(3) ("Ona qarşı irəli sürülən hər hansı bir cinayət ittihamının müəyyənləşdirilməsi zamanı hər kəs tam bərabərlikdə aşağıdakı minimum təminatlar almaq hüququna malikdir: a) ona qarşı ittihamın mahiyyətini və səbəbini başa düşən dildə dərhal və ətraflı məlumatlandırılmaq. . . .”).

⁶³ TÜRKİYƏ KONSTITUSİYASI, *yuxarıdakı qeyd* 8, maddə 19.

⁶⁴ AZƏRBAYCAN KONSTITUSİYASI, *yuxarıdakı qeyd* 6, maddə 67.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Abdullayev 21 aprel 2018-ci ildə Türkiyənin İstanbul şəhər mərkəzində, heç bir qanuni əsas olmadan hərəkət edən Türkiyə hakimiyəti tərəfindən tutulmuşdur. Həbs edən məmurlar Abdullayevə həbs üçün orderi təqdim etməyib və ya onun həbsinin səbəbini izah etməyiblər. Azərbaycan hakimiyəti tərəfindən Abdullayevin vəkili xidmətindən istifadə etmək imkanları məhdudlaşdırıldığına görə, Türkiyə hakimiyət orqanlarının onun həbsinin hansı səbəblərlə izah etdiyi aydın deyil. Lakin onun İstanbulun mərkəzində səfərinin bir neçə günü keçdikdən sonra etibarlı vizayasa sahib olduğu halda saxlanıldığı nəzərə alsaq, onların onun saxlanması üçün əsaslı səbəbinin olmaması aşkardır. Faktndan sonra Azərbaycan rəsmilərinin söylədiklərinin əksinə olaraq, Abdullayev etibarlı INTERPOL-un Qırmızı bildirişi əsasında həbs olunmamışdır. Abdullayevin siyasi motivli qərar dair şikayətindən sonra INTERPOL əvvəlki Qırmızı bildirişi 2014-cü ilin noyabr ayında ləğv etmişdir. Sonradan Almaniya hakimiyəti təsdiqləmişdir ki, Abdullayevin tutulduğu anda aktiv INTERPOL bildirişi mövcud deyildi. Abdullayev və onun vəkili Türkiyədə onun həbs olunmasına icazə verə biləcək hər hansı bir inzibati təhvil vermə prosesindən xəbərsizdirlər. Bakı məhkəməsinin 2016-cı ilin oktyabrında onun həbsi barədə qərar çıxarmasına baxmayaraq, bu qərar onun Türkiyədəki həbsinə haqq qazandıra bilməzdi.

b. Abdullayev dərhal hakim qarşısında gətirilməmişdir

MSHBP-in 9-cu maddəsinin 3-cü bəndində deyilir: "Cinayət ittihamı ilə saxlanılan və ya tutulan hər şəxs dərhal hakim qarşısına çıxarılmalıdır." BMT İnsan Hüquqları Komitəsi izah etmişdir ki, müstəsna hallar olmadıqda bunun normal olaraq 48 saat ərzində edilməsi başa düşülür və " bu şərtlə ki, bu tələb hətta şəxs cinayət fəaliyyətində şübhəli bilinərək saxlanıldığı və ya tutulduğu halda ona rəsmi ittiham irəli

⁶⁵ MSHBP (ICCPR), yuxarıdakı qeyd 11, at Art. 9(2); bax həm də orada maddə 14(3) (Ona qarşı irəli sürülən hər hansı bir cinayət ittihamının müəyyənləşdirilməsi zamanı hər kəs tam bərabərlikdə aşağıdakı minimum təminatlar almaq hüququna malikdir: a) ona qarşı ittihamın mahiyyətini və səbəbini başa düşən dildə dərhal və ətraflı məlumatlandırılmaq. . . .").

⁶⁶ *Ümumi Şərh No. 35. Maddə 9 üzrə: Azadlıq və Şəxsin Təhlükəsizliyi, BMT İnsan Hüquqları Komitəsi, BMT Sənədi 67CCPR / C / GC / 35, 16 dekabr 2014, 32–33-də [bundan belə Ümumi Şərh No. 35].*

⁶⁸ ICCPR, yuxarıdakı qeyd 11, maddə 9(4)-də (ayrılmış mətn əlavə edilib).

Prinsiplər Məcmusu, yuxarıdakı qeyd **Erreur ! Signet non défini.**, Prinsip

⁶⁹ TÜRKİYƏ KONSTITUSİYASI, yuxarıdakı qeyd 8, Maddə 19 ("Həbs olunan və ya saxlanılan şəxs ən gec 48 saat ərzində hakim qarşısına çıxarılmalıdır. . . .") və Azərbaycan Cinayət Prosedural Məcəlləsi, yuxarıdakı qeyd 3, Maddə 148.4 ("Saxlanılan şəxs saxlanıldıqdan sonra 48 saat ərzində mühakimə olunmalıdır və məhkəmə qarşısına çıxarılmalıdır. . . .").

⁷⁰ *Mustafa Ceyhan Azərbaycan və Türkiyəyə qarşı*, yuxarıdakı qeyd 23, 65-də.

⁷¹ *Ümumi Şərh No. 35*, yuxarıdakı qeyd 40, 38-də; bax həm də: *Teymur Akhmedov Qazaxstana qarşı*, Rəy No. 62/2017, BMT sənədi. A/HRC/WGAD/2017/62, QANUNSUZ SAXLANMA ÜZRƏ BMT İŞÇİ QRUPU, 25 avqust 2017-ci ildə qəbul edilib, 41-də ("Məhkəmədən qabaq saxlanma müstəsna tədbir olmalıdır və belə olduqda hər bir fərdi halda əsaslandırılmalı və səlahiyyətli, müstəqil hakim tərəfindən qiymətləndirilməlidir. . . .").

⁷² Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsi, yuxarıdakı qeyd 3, Maddə 155.1–155.1.5.

⁷³ Maddə 14 (*Məhkəmələr və Tribunal qarşısında və Ədalətli məhkəmə üzrə Hüquq bərabərliyi*) üzrə Ümumi Şərh No. , BMT İNSAN HÜQUQLARI KOMİTƏSİ., BMT SƏNƏDİ. CCPR/C/GC/32, 23 avqust 2007, 30-də [bundan belə BMT İnsan Hüquqları Komitəsinin *Ümumi Şərhi No. 32*].

⁷⁴³⁹ *Orada*.

sürülməmişdən əvvəl də tətbiq olunsun".⁴⁰ MSHBP-in 9 (4) maddəsi də oxşar olaraq qeyd edid ki, saxlanılan şəxs "məhkəmədə onun həbsinin qanuni olması barədə *təxirəsalınmaz* qərar verilməsi üçün məhkəmədə mühakimə olunmaq hüququna malikdir"⁴¹. "Prinsiplər Məcmusu saxlanılan şəxsin vaxtında hakim qarşısına çıxarılmasının zəruriliyini təkrar edir.⁴² Türkiyə Konstitusiyası və Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsi, hər ikisi saxlanılan şəxsin 48 saat ərzində məhkəməyə gətirilməsini tələb edir.⁴³

Abdullayev fəvqəladə təhvildən əvvəl Türkiyədəki heç bir məhkəməyə gətirilməmişdir. *Mustafa Ceyhan Azərbaycan və Türkiyəyə qarşı* işində, İşçi Qrupun oxşar hallarda fəvqəladə təhvili MSHBP-in (ICCPR) Maddə 9 (3) ilə dərhal hakim qarşısına çıxarılmas hüququnun pozulması kimi qeyd etmişdir.⁴⁴ Bundan əlavə, 22 aprel 2018-ci il tarixində Bakıya fəvqəladə şəkildə təhvil verildikdən sonra, o - Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 148.4-cü maddəsinə və beynəlxalq hüquq normalarına əsasən icazə verilən 48 saatdan çox vaxt keçməsinə baxmayaraq 25 aprel 2018-ci il tarixinə qədər məhkəməyə gətirilməmişdir.

c. Abdullayevin zəmanət əsasında prezumpsiya hüququ rədd edilmişdir

MSHBP-in 9 (3) maddəsində deyilir: "[i] məhkəməni gözləyən şəxslərin həbsdə saxlanılması ümumi qayda deyildir". BMT İnsan Hüquqları Komitəsi izah etmişdir ki, məhkəməyə qədər saxlanılma "fərdi qaydada qərara əsaslanmalıdır ki, bu məqbul və zəruridir. . . qaçışının qarşısını almaq, dəlillərə müdaxilə etmək və ya cinayətin təkrarlanmaması kimi məqsədlər üçün."⁴⁵ . "Eynilə, Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəllənin 155-ci maddəsi təsdiq edir ki, təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə qədər saxlanılması üçün "kifayət qədər əsaslar" olmalıdır ki, təqsirləndirilən şəxsin həm də qaçacağı, istintaqa mane olacağı və ya əlavə cinayətlər törətməsinə şübhələr olsun.⁴⁶ Azərbaycan hökuməti Abdullayevin məhkəməyə qədər həbs olunmasını əsaslandıran heç bir dəlil təqdim etməmişdir və məhkəmə bunun əsaslı və zəruri olduğunu müəyyənləşdirməmişdir.

d. Abdullayevin günahsızlıq prezumpsiyasını rədd edilmişdir

MSHBP-in 14 (2) maddəsinə əsasən, "cinayət əməlinə ittiham olunan hər bir şəxsin qanunla təqsirli bilinməyə qədər günahsız sayılmaq hüququ var" Təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ ittiham tərəfinə ittihamı sübut etmək və məhkəmədə şübhənin təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə olmasını təmin etmək vəzifəsini qoyur.⁴⁷ . İnsan Hüquqları Komitəsinə görə, "cavabdehlər adətən məhkəmə prosesi zamanı qandallanmamalı və ya qəfəs arxasında saxlanmamalı və ya təhlükəli cinayətkar ola biləcəyini göstərən bir şəkildə məhkəməyə təqdim edilməməlidir."⁴⁸ . Məhkəmə prosesində Abdullayev

⁴⁵ BMT İnsan hüquqları üzrə Komitəsinin Ümumi Şərhi No 32, yuxarıdakı qeyd 76, ("[mülki şəxslərin hərbi məhkəmədə mühakimə edilməsi.Məhkəmələr ədalətli, qərəzsiz və müstəqil ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə dair ciddi problemlər yarada bilər.") və QANUNSUZ SAXLANMA ÜZRƏ BMT İŞÇİ QRUPUNUN HESABATI, BMT sənədi. A / HRC / 13/30, 18 yanvar 2010-cu il tarixində, 66-da (" mülki şəxslərin hərbi məhkəmələr tərəfindən mühakimə edilməsi

günahsızlıq prezumpsiyasının birbaşa pozulması olaraq metal tirlərdən olan qəfəsdə saxlanılır. Anası və digər bəzi cavabdeh şəxslər oxşar cinayətlərdə ittiham olunsalar da, onlara zəminlik verilib və məhkəmə zalının qarşısında vəkilləri ilə birlikdə oturmağa icazə verilib.

e. Abdullayev müstəqil və qərəzsiz məhkəmə ilə təmin edilməyib

MSHBP-in 14-cü maddəsinin 1-ci bəndi, məhkəmələrin "qanunla müəyyən edilmiş müstəqil və qərəzsiz məhkəmə" tərəfindən keçirilməsini tələb edir. Həm İşçi Qrupu, həm də İnsan Hüquqları Komitəsi qeyd etmişdir ki, mülki şəxslərin hərbi məhkəmə tərəfindən mühakimə olunması müstəqil və qərəzsiz məhkəmə hüququna zərər verə bilər.⁴⁹ İnsan Hüquqları Komitəsi vurğulayıb ki, "hərbi və ya xüsusi məhkəmələr tərəfindən mülki şəxslərin məhkəməsi müstəsna olmalıdır, yəni iştirakçı dövlət göstərə bilməlidir ki, bu cür məhkəmə proseslərinə müraciət etmə obyektiv və ciddi səbəblərlə zəruri və haqlıdır və adi mülki məhkəmələrin işində ayrı-ayrı şəxslərin və qanun pozuntularının məhkəmə proseslərini apara bilməməsi kimi hallarla məhdud olmalıdır."⁵⁰ "İşçi Qrup bundan əlavə olaraq israr etmişdi ki, mülki şəxslərin hərbiçilərlə birlikdə mühakimə olunmasına baxmayaraq hərbi məhkəmələr(tribunallar) heç vaxt mülki şəxsləri mühakimə etməməlidirlər."⁵¹

Abdullayev mülki şəxs olsa da, Bakı Hərbi Məhkəməsində mühakimə olunur. Azərbaycan hökuməti bunu hərbi qulluqçular tərəfindən törədilən cinayətlər mülki şəxsin iştirakı ilə törədildikdə mülki şəxslərin hərbi məhkəmələrdə mühakimə olunmasını nəzərdə tutan Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 68.2-ci maddəsinə istinadən əsaslandırmağa çalışmışdır.⁵² Bununla birlikdə, 68.2-ci maddə mülki şəxslərin heç vaxt hərbi məhkəmə tərəfindən mühakimə olunmaması ilə bağlı İşçi Qrupun çoxdan mövcud olan qaydalarına tam ziddir. Hətta İnsan hüquqları komitəsinin daha bağışlayıcı standartına əsasən, Abdullayevi iki səbəbə görə hərbi məhkəmədə mühakimə edilməməli idi. Birincisi, onun işi müstəsna deyil - əksinə, 68.2-ci maddə hərbi məhkəmələrdə bəzi mülki şəxslərin mühakimə olunmasını istisna deyil, bir qayda kimi verir. İkincisi, Azərbaycan onu hərbi tribunal tərəfindən mühakimə olunmasının nə "zəruri və obyektiv və ciddi səbəblərlə əsaslandırıldığını" və nə də ki, "adi mülki məhkəmələrin bu məhkəmə prosesini [] aparmaq iqtidarında olmadığını" göstərməmişdir."⁵³ Hökumət bunun səbəbini kifayət qədər əsaslandırma bilməmişdir ki, nə üçün sərhəddçilər mülki məhkəmədə mühakimə oluna bilməz və ya nəyə görə onun işi digərlərindən ayrı baxıla bilməz.

adətən ... ədalətli məhkəmə hüququnun ... istifadəsinə mənfi təsir göstərir" , [və] qanuni şəkildə qurulmuş, müstəqil, səlahiyyətli və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən açıq şəkildə mühakimə olunma hüququnamənfi təsir göstərir... »).

⁷⁶ BMT İnsan hüquqları üzrə Komitəsinin Ümumi Şərhi № 32, yuxarıdakı qeyd 76, 22-də.

⁷⁷ QANUNSUZ SAXLANMA ÜZRƏ BMT İŞÇİ QRUPUNUN HESABATI, BMT sənədi A / HRC / 27/48, 30 iyun 2014-cü il tarixli, 69-da ("(a) Hərbi məhkəmələr yalnız hərbi qulluqçuları hərbi cinayətlərdə ittiham etmək üçün səlahiyyətli olmalıdırlar; b) mülki şəxslər də bir işdə ittiham olunarsa, hərbi məhkəmələr hərbi heyəti mühakimə etməməlidirlər....)); Sayed Muhammed Abdullah Nimr və s Misirə qarşı, Rəy № 11/2012, BMT sənəd. A / HRC / WGAD / 2012/11, BMT-nin QANUNSUZ SAXLANMA ÜZRƏ BMT İŞÇİ QRUPU, 3 may 2012-ci il tarixində qəbul edilmişdir, 18-də ("Hansı ittiham ilə təqsirləndirilmələrindən asılı olmayaraq mülki şəxslər hərbi məhkəmələr tərəfindən mühakimə olunmamalıdır, çünki belə məhkəmələr mülki şəxslər üçün müstəqil və qərəzsiz məhkəmələr hesab edilə bilməz. "); və Əsas Prinsiplər, yuxarıdakı qeyd 43, 55-də ("Hərbi məhkəmələr mülki şəxslərin tutulmasının özbaşınalığını və qanuniliyini yoxlamaq səlahiyyətinə malik deyil. Hərbi hakimlər və hərbi prokurorlar müstəqillik və qərəzsizlik əsas tələblərinə cavab vermirlər.")

f. Abdullayeva vəkilə müraciət etmə imkanı verilməmişdir.

MSHBP-in 14 (3) (b) maddəsinə əsasən hər kəsin “ona qarşı irəli sürülən hər hansı bir cinayət ittihamının müəyyənləşdirilməsində” “öz seçdiyi vəkillə əlaqə qurmaq” hüququ vardır. Bu təqsirləndirilən şəxsə “vəkilə tez bir zamanda müraciət etmək” imkanının verilməsini tələb edir.”⁵⁴ Əsas Prinsiplər saxlanılan şəxslərin “seçdikləri vəkil tərəfindən hüquqi yardım almaq hüququna malikdirlər. . . tutulandan dərhal sonra..”⁵⁵ Azərbaycan Konstitusiyası da vəkilə müraciət etmək hüququnu qoruyur.⁵⁶

Abdullayev ilk dəfə Türkiyədə həbs olunduqdan sonra onun Almaniyadakı sığınacaq vəkili və ya yerli bir türk vəkil ilə əlaqə qurmasına icazə verilmədi. O, vəkilinə müraciət etmədən zorakı yolla Bakıya qaytarıldı. Bundan əlavə, Azərbaycan hökuməti Abdullayev geri qayıtdıqdan sonra ilk həftə özünün vəkil seçməsinə maneə törətdi, əvəzinə onu dövlət tərəfindən təyin olunmuş vəkillə işləməyə məcbur etdi. Bu, nəinki beynəlxalq hüququ pozdu, əksinə Hökumət Abdullayevə özü vəkil təyin etdi, baxmayaraq o, özünə vəkil təyin edə bilirdi və bunu etmək istəyirdi. Bu halda da Azərbaycan qanunlarının pozulmuşdur. Cinayət Prosesual Məcəlləsində hökumətin “şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə müəyyən bir müdafiəçi vəkil tərəfindən təlimat verməsi barədə təklif etmək

⁷⁸ Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsi, yuxarıdakı qeyd 29, maddə 68.2 (“Hərbi məhkəmələr böyük bir ictimai təhlükə yaratmayan müharibə və hərbi xidmətə aid işlərə, kiçik cinayətlərə aid olan cinayətlərə və hərbi qulluqçuların törətdikləri bu cür cinayətlərə baxır (cinayət hərbi qulluqçu olmayan şəxsin iştirakı ilə törədildikdə onun işi də hərbi məhkəmədə dinlənəcəkdir.).

⁷⁹ BMT İnsan hüquqları üzrə Komitəsinin Ümumi Şərhi No 32, yuxarıdakı qeyd 76, 22-də.

⁸⁰Orada , 34-də.

⁸¹ Əsas prinsiplər, 43-cü qeyd, 12-də.

⁸² AZƏRBAYCAN KONSTITUSİYASI, yuxarıdakı qeyd 32, maddə 61.

⁸³ Azərbaycan Cinayət Prosesual Məcəlləsi, yuxarıdakı qeyd 29, maddə 92.14.

⁸⁴Orada Maddə 153.2.7.

85Baş Prokuror Zakir Qaralova Jared Genserdən 19 iyun, 2 iyul və 12 iyul 2019-cu il tarixli məktublar. 4 iyul 2019-cu il tarixli, lakin 15 iyul 2019-cu ildə alınan cavabda müraciətlərə baxılması şöbəsinin müdir müavini Toğrul Əhmədov bildirib : "Bakı Hərbi Məhkəməsi Abdullayev Hüseyin Abbasın cinayət işinə Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olaraq baxır. . . bunlar [Genserin məktubları] yuxarı instansiya məhkəməsinə göndərilib. Bundan sonra Genser Hərbi Hakim Həbib Həsənova 17 iyul 2019-cu ildə Prokurorluqla olan yazışmalar daxil olmaqla məktub göndərdi və həbsxanadakı müştərisini ziyarət etmə imkanının yaradılmasını istədi. Hakim Həsənov sonradan yerli vəkilə Genserin Ədliyyə Nazirliyinə müraciət etməsini təklif edərək tələbi təmin edə bilməyəcəyini bildirdi.

25 iyul 2019-cu ildə Genser Ədliyyə Nazirliyi yanında Ekstradisiya Qrupunun rəhbəri Emil Hüseyinova görüşdü, eyni tələblə məktubunu həmin gün təqdim etdi. 2 avqust 2019-cu ildə Ədliyyə Nazirliyinin Beynəlxalq Əməkdaşlıq İdarəsi müdirinin müavini Teymur Məlik-Aslanov, "Vəkillər və vəkil praktikası haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 26-cı maddəsinə əsasən bi məktub göndərdi və orada qeyd edilirdi ki, Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hüquqi yardım göstərən xarici vəkillər hüquqi yardımı yalnız əcnəbinin doğulduğu dövlət qanunlarının və ya beynəlxalq hüquq normalarının tətbiqi ilə əlaqədar məsləhət və rəy verilməsi ilə məhdudlaşdırılır. Xarici vəkillərə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq qarşılıqlı münasibətlər əsasında mülki işlər, cinayət işləri üzrə məhkəmə araşdırmalarına icazə verilir. "Məlik-Aslanovun məktubunu 10 avqust 2019-cu ildə aldıqdan sonra Genser yenidən Emil Hüseyinova məktub yazaraq qeyd etdi ki, Ədliyyə Nazirliyi beynəlxalq hüquq normaları ilə əlaqədar məsləhət və rəy verməyə səlahiyyətli olduğunu ona izah etsə də, onun Abdullayevlə həbsxanada görüşməsinin qarşısını alarkən bunu etmək praktik olaraq mümkün deyil. O, Ədliyyə Nazirliyindən bir daha cavab almadı.

hüququ yoxdur”⁵⁷ və dövlət tərəfindən təyin edilən müdafiəçi yalnız “tutulmuş şəxsin maddi vəziyyəti ona öz hesabına vəkil tutmağa imkan vermədikdə” təyin edilməlidir.”⁵⁸

Nəhayət, Abdullayevə ilk olaraq 18 iyun 2019-cu ildə həbsxanada imtina edilən onun beynəlxalq vəkil Jared Genser ilə görüşməsinə icazə verilmədi. Sonradan Genser Baş prokuror Zakir Qaralov, Ədliyyə naziri Fikrət Məmmədov və Hərbi məhkəmənin hakimi Həbib Həsənov ilə yazışaraq öz müştərisi ilə görüşmək üçün əlavə icazə istəmişdir. ⁵⁹ Hamısı Genserin həbsxanada Abdullayevlə görüşməsinə icazə verə bilmədi.

g. Abdullayeva ailəsi ilə görüşməyə imkan verilməmişdir

Prinsiplər Məcmusu bildirir ki, “tutulmuş və ya həbs edilmiş şəxsin kənar şəxslərlə və xüsusən ailəsi ilə əlaqəsi. . . bir-iki gündən çox rədd edilməməlidir. Bundan əlavə,” tutulmuş və ya həbsdə olan şəxsin, xüsusən də ailəsinin üzvləri ilə görüşmək və yazışmaq hüququ vardır və kənar şəxslərlə əlaqə qurmaq üçün müvafiq imkan verilməlidir.”⁶⁰ Məhkumlarla rəftara dair BMT-nin Minimum standart qaydaları (Nelson Mandela qaydaları) eyni şəkildə təsdiqləyir ki: “Məhbuslara. . . ailələri və dostları ilə müntəzəm fasilələrlə ünsiyyət qurmaq, o cümlədən ziyarətçilərini qəbul etmək icazəsi verilir.”⁶¹ Zorakı yolla çıxarıldıqdan sonra saxlanmada olduğu on altı ayda Abdullayev ailəsi ilə görüşə, telefonla danışa və ya yazışa bilmədi. Bu dövrdə ailəsi ilə yeganə qarşılıqlı əlaqəsi məhkəmə iclaslarında və ya ondan sonra qısa anlar oldu. Anası və bacısı 2019-cu ilin may ayında onu ad günü üçün istintaq təcridxanasında ziyarət etməyə cəhd göstərsələr də, onlara onu görməyə icazə verilməyib. Abdullayev etibarlı həbs orderi olmadan həbs olunduğu üçün dərhal Türkiyədə və ya Azərbaycanda bir hakim qarşısına çıxarılmamış, zəminlik və günahsızlıq prezumpsiyası rədd edilmiş, ona səlahiyyətli, qərəzsiz və müstəqil məhkəmə təmin edilməmiş və ona vəkil və ailəsi ilə görüşməyə icazə verilmədi və davam etdiyi həbsi III Kateqoriyaya görə qanunsuzdur.

4. IV kateqoriya: Saxlanma sığınacaq axtaranların hüquqlarını pozmuşdur

Dövlətlər beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq sığınacaq axtaranların hüquqlarını pozduqda, IV Kateqoriyaya əsasən saxlanma qanunsuz olur.⁶² Abdullayevin Almaniyada siyasi sığınacaq statusu almasına baxmayaraq, həbs olunması və Azərbaycana zorakı yolla verilməsi, beynəlxalq və daxili qanunlara zidd olaraq, Türkiyə tərəfindən geri qaytarılmadır və buna görə də

⁸⁶Orada, 19-cu Prinsipdə.

⁸⁷ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Məhbuslarla rəftarına dair standart minimum qaydaları (Nelson Mandela qaydaları), Baş Assambleyanın qərarı 70/175, BMT sənədi. A / RES / 70/175, 17 dekabr 2015-ci ildə qəbul edilmişdir, 58 (1) qayda .

⁸⁸ Bax: İŞ ÜSULLARI, yuxarıdakı qeyd 5, 8(d)-də.

⁸⁹ Qaçqınların statusuna dair Konvensiya, 189 U.N.T.S. 137, qüvvəyə minib 22 aprel 1954, Maddə 33(1)-də.

⁹⁰ BMT QAK Hesabatına Əlavə, BMT sənədi A/33/12/Add.1, GAOR, 33-cü sessiya., Əlavə No. 12A (1978), 68(2)(f)-(g)-də, [https://undocs.org/A/33/12/ADD.1\(SUPP\)](https://undocs.org/A/33/12/ADD.1(SUPP)) linkində mövcuddur; həm də bax: *1951-ci il Konvensiyası üzrə Qaçqın statusunun müəyyən edilməsinin ərazidən kənar təsirinə dair qeyd və Qaçqın Statusuna aid 1967-ci il Protokolu*, BMT QAK, BMT sənədi EC/SCP/9, 24 avqust 1978, 37-də, <https://www.unhcr.org/en-us/excom/scip/3ae68cccc/note-extraterritorial-effect-determination-refugee-status-under-1951-convention.html> linkində mövcuddur (“qaçqın statusunun beynəlxalq tanınmış xarakteri”).

pnun davam edən həbsi IV kateqoriyaya uyğun olaraq səlahiyyətləri açma (*ultra vires*) və özbaşnalıqdır.

Həm Azərbaycan, həm də Türkiyəni Üzv Dövlətlər olduğu Qaçqınların Vəziyyəti ilə bağlı Konvensiya "müqavilə tərəfi olan heç bir dövlətin qaçqını onun həyatı və ya azadlığı irqi, dini, milləti, müəyyən bir sosial qrupa və ya siyasi rəyə görə təhdid ediləcək ərazilərin sərhədlərinə istənilən şəkildə qovulacağını və ya geri qaytarılacağını ('refouler') təsbit edir.."⁶³ "BMT QAK-ın təlimatı bir ölkənin sığınacaq qərarının digər ölkələr tərəfindən hörmətlə qarşılanmalı olduğunu göstərir. Məsələn, 1978-ci ilə qədər BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının İcraiyyə Komitəsi bildirmişdir ki, "1951-ci il Konvensiyasının və 1967-ci il Protokolunun əsas məqsədi bir Razılığa gələn Dövlətin müəyyən etdiyi qaçqın statusunun digər Razılığa gələn dövlət tərəfindən də tanınmasını nəzərdə tutur və "bir Razılığa gələn Dövlətdə müəyyənləşdirilmiş qaçqın statusu, müstəsna hallarda, şəxsin Konvensiyanın tələblərini yerinə yetirmədiyi ortaya çıxdıqda, digər Razılığa gələn Dövlət tərəfindən şübhə altına alınabilir."⁶⁴

BMT QAK tərəfindən səlahiyyətləndirilən və yayımlanan araşdırma sənədində bir daha təsdiqlənmişdir ki, "bir dövlətin 1951-ci il Konvensiyasına əsasən qaçqın olduğunun müəyyənləşdirməsi, aidiyyəti ölkənin hakimiyyəti üçün məcburi deyil, amma ən azı 1951-ci il Konvensiyasının digər iştirakçı dövlətlərinə münasibətdə ekstraterritorialdir."⁶⁵ Bundan əlavə, sənəddə bildirilir ki, hökumət başqa ölkədə qaçqın statusu almış bir şəxsi təhvil verməzdən əvvəl ən az şəxsin qorunan statusu barədə məlumat almaq üçün digər ölkə ilə əlaqə saxlamalıdır:

Axtarışda olan şəxsin başqa bir dövlət tərəfindən qaçqın kimi tanınması faktı ən azı, tələb edən dövlətə onun xüsusi statusu barədə xəbərdar etməli və təhvil veriləcəyi təqdirdə təqib təhlükəsinə məruz qalmaması təmin edilməlidir. Tələb edən dövlət onun işinin tam təfsilatlarını əldə etmək və istədiyi təqdirdə bu ölkənin diplomatik müdafiəsini həyata keçirmək üçün müvafiq şəxsin qaçqın kimi tanıdığı ölkənin hakimiyyəti ilə əlaqə yaratmalıdır..⁶⁶

İşçi Qrup əvvəllər qanunla tanınmış qaçqının onu təqib etdiyi ölkəyə qaytarıldığı halda onun saxlanmasını IV kateqoriya üzrə qeyri-qanuni olmasını müəyyən etmişdir..⁶⁷ İşçi Qrupu izah etmişdir ki, "o, məhkəmə tərəfindən qəbul edilmiş qanuni səbəb olmadan çıxarıla bilməzdi və yalnız onun qaçqın statusunu tanıyan ölkəyə çıxarıla bilərdi."⁶⁸

Almaniya, Abdullayevə 26 noyabr 2013-cü ildə siyasi sığınacaq vermişdir. Abdullayev bu faktı Azərbaycan rəsmilərinə təhvil verilməmişdən əvvəl Türkiyədəki saxlanması və həbsi müddətində Türkiyə hakimiyyətinə bildirmişdir. Türkiyə hökumətinin sadəcə Azərbaycanın ekstradisiya tələbinin siyasi motivli olmadığını təmin etməklə yanaşı ekstradisiya haqqında Avropa Konvensiyasına və daha geniş beynəlxalq hüquqi standartlara əsasən təsdiqlənmiş bir öhdəliyi deyil, həm də

⁹¹ SIBYLLE KAOFERER, EKSTRADISIYA VƏ SİĞINACAQ ARASINDA INTERFEYS, 2003-cü ilin noyabr ayı, 264-də, <https://www.unhcr.org/3fe84fad4.pdf> linkində mövcuddur.

⁹² Orada 266-də.

⁹³ *Abbas Shadar Zabed al-Lami Livana qarşı*, Rəy No. 12/2011, BMT sənədi, A/HRC/WGAD/2011/12, BMT-nin QANUNSUZ SAXLAMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPU, 4 may 2011-ci ildə qəbul edilib.

⁹⁴ Orada, 17-də.

⁹⁵ İŞ ÜSULLARI, yuxarıda qeyd edilən 5, at (e) bəndində.

Abdullayevin sığınacaq almış şəxs statusuna hörmət etmək və onun sığınacaq aldığı ölkəyə geri qaytarmaq öhdəliyini daşıyırdı. Bununla belə, Türkiyə Almaniyə Hökumətinin Abdullayevin beynəlxalq hüquqi müdafiəyə layiq olduğunu qeyd edən qərarına əməl etməmiş və Türkiyənin geri qaytarılmadan qorunmaq üçün müəyyən edilmiş qanuni təminatlarına əməl etməmişdir. Beləliklə, Türkiyə Hökumətinin hərəkətləri Abdullayevin siyasi sığınacaq almış şəxs kimi hüquqlarını pozmuş və bununla da IV kateqoriya üzrə qanunsuzdur.

5. V kateqoriya: Mühafizə olunan sinif əsasında ayrı-seçkilik

“Doğum, milli, etnik və ya sosial mənşə, dil, din, iqtisadi vəziyyət, siyasi və ya zidd fikir, cinsiyyət, cinsi oriyentasiya, əlillik və ya hər hansı digər bir status əsasında ayrı-seçkilik zəminində beynəlxalq qanun pozuntusuna yol verildiyi təqdirdə” saxlanma V kateqoriyaya uyğun olaraq qanunsuzdur..”⁶⁹ Güclü bir ehtimal mövcuddur ki, “əsas mülki və siyasi hüquqların həyata keçirilməsinə əsaslanan həbs, eyni zamanda, siyasi rəyə əsaslanan ayriseçkilik hesab edilir”..⁷⁰ İşçi Qrupu hazırkı və ya keçmiş seçilmiş vəzifəli şəxslərlə əlaqəli işlərə xüsusi diqqət yetirir, çünki bu cür vəzifələr “mütləq hörmətlə yanaşmanı tələb edir”..⁷¹

Burada Abdullayevi hökuməti açıq şəkildə tənqid etdiyi üçün hədəfə alınır. Azərbaycan hökumətinin Abdullayevi təqib etməsi ardıcıl olaraq onu Prezident İlham Əliyevi və hökumətini tənqid etməsi ilə bağlıdır. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, BMT-nin İnsan Hüquqları Komitəsi bu yaxınlarda Azərbaycandakı siyasi rəqibləri hədəfə almaq üçün “xuliqanlıq, narkotik maddə saxlama, iqtisadi cinayətlər, vergidən yayınma, vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə, zorakılığa və nifrətə təhrik etmə və s. kimi siyasi motivli uydurma inzibati və ya cinayət ittihamlarının” tətbiq edilməsindən narahatlığını bildirdi.⁷² . Eynilə, Abdullayevə qarşı irəli sürülən hazırkı ittihamlar Abdullayevin Bakıda müxalif etirazçılara qarşı polis zorakılığını pisləyən videosunun yayımladığı gündən sonra onun valideynlərinin şirkətinə qarşı Vergilər Nazirliyinin başladığı araşdırması ilə əlaqədardır. Azərbaycan hakimiyyəti digər elitaların oxşar və ya daha ciddi fəaliyyətinə göz yumaraq Prezident İlham Əliyevə və hökumətinə qarşı çıxdığı üçün Abdullayevi hədəfə aldı. Buna görə, Abdullayevin davam etdirdiyi həbsi V kateqoriyaya görə qanunsuzdur, çünki bu, siyasi rəyə əsaslanan ayrı-seçkilik nəticəsində yaranır.

V. DAXİLİ MÜDAFİƏ VASİTƏLƏRİ DAXİL OLMAQLA DAXİLİ ADDIMLARI QEYD ETMƏK

Hal-hazırda Abdullayev Bakı Hərbi Məhkəməsində hökumətin siyasi motivli ittihamlarına qarşı özünü müdafiə edir. Abdullayevin vəkilləri məhkəmədə çoxsaylı qanun pozuntularının aradan qaldırılması üçün vəsatət qaldırdılar, lakin vəsatətlər ardıcıl olaraq rədd edildi. 2007-ci ildə məhkum olunduqdan sonra Azərbaycandakı siyasi və qanunvericilik konteksti yaxşılaşmayıb - bir şey olsaydı, vəziyyət pisləşərdi - buna görə də Abdullayev şikayətlərinin məhəmə tərəfindən təmin olunacağına nikbin deyildir.

⁶⁹ *Thirumurugan Gandhi Hindistana qarşı*, Rəy No. 88/2017, BMT Sənədi. A/HRC/WGAD/2017/88, BMT-nin QANUNSUZ SAXLAMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPU, 23 noyabr 2017-ci il tarixdə qəbul edilib, 43.

⁷⁰ Bax: *Ahmed Mahloof Maldivlərə qarşı*, Rəy 15/2017, BMT sənədi A/HRC/WGAD/2017/15, BMT-nin QANUNSUZ SAXLAMA ÜZRƏ İŞÇİ QRUPU, qəbul edilib 21 aprel 2017, 93.

98 BMT İNSAN HÜQUQLARI KOMİTƏSİNİN Azərbaycana dair Dördüncü Dövri Hesabatı, yuxarıdakı qeyd 27, 36(a).